

”Äiti, sä oot niin paras äiti”

- Ihmeelliset vuodet - ryhmän vaikutus vanhemmuustaitoihin

Pylkkönen, Taru

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”Äiti, sä oot niin paras äiti”
- Ihmeelliset vuodet -ryhmän vaikutus
vanhempien vanhemmuustaitoihin

Pylkkönen, Taru
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2011

Pylkkönen, Taru

”Äiti, sä oot niin paras äiti”: Ihmeelliset vuodet - ryhmän vaikutus vanhempien vanhemmuustaitoihin

Vuosi

2011

Sivumäärä

51 + 12

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää miten Ihmeelliset vuodet koulussa - projektin yhteydessä toiminut vanhemmuusryhmä vaikutti siihen osallistuvien vanhempien vanhemmuustaitoihin. Ihmeelliset vuodet - ohjelman vanhemmuusryhmät ovat käytöshäiriöisten lasten vanhemmille suunnattuja perheinterventioita, joissa lasten käytökseen pyritään vaikuttamaan vanhempien kautta. Ohjelma on lähtöisin Yhdysvalloista ja sen on tuonut Suomeen Omaiset mielenterveystyön tukena Uusimaa ry.

Tutkielmani oli laadullinen ja aineisto koostui vanhempien haastatteluista ja ohjelmaan sisältyvistä vanhempien täyttämistä lomakkeista. Haastattelut olivat teemahaastatteluita ja lomakkeet puolistrukturoituja kyselylomakkeita. Tutkimaani ryhmään osallistui kahdeksan vanhempaa ja heistä viisi palautti täytetyt lomakkeet. Kolme vanhemmista suostui haastatteluun. Haastattelut ja lomakkeet toivat arvokasta tietoa siitä, miten vanhemmat kokivat ryhmän vaikuttaneen heidän vanhemmuustaitoihinsa. Työn teoriaosuus koostuu Ihmeelliset vuodet -ohjelmasta, vanhemmuustaidoista sekä käytöshäiriöstä.

Tuloksista selvisi, että tutkielmaan osallistuneet vanhemmat olivat kokeneet vanhemmuusryhmän toimivaksi. He olivat oppineet kiinnittämään huomiota omaan käytökseen ja ymmärsivät sen vaikutukset lapsen käytökseen. Vanhemmat olivat oppineet käyttämään luovasti ryhmässä opittuja ohjaustapoja ja osa ohjaustavoista oli juurtunut perheen arkeen. Ryhmä lisäsi vanhempien itseluottamusta toimia vanhempana ja näin myös lasten ja vanhempien vuorovaikutus parani. Vanhemmat näkivät nyt lapsensa uudessa valossa ja heidän luottamuksensa tulevaisuuteen oli hieman parantunut.

Ihmeelliset vuodet - ohjelman vanhemmuusryhmä on tehokas ja taloudellinen varhaisen tuen menetelmä. Se on toiminut Yhdysvalloissa yli kahdenkymmenen vuoden ajan ja sen vaikutukset ovat lupaavia. Myös Suomessa ohjelma on otettu hyvin vastaan. Ohjelman tunnettavuutta ja resursseja tulisi Suomessa lisätä, jotta kaikilla tukea tarvitsevilla vanhemmilla olisi mahdollisuus osallistua vanhemmuusryhmään.

Asiasanat: käyttäytymishäiriöt, vanhemmuus, vuorovaikutus, perheet

Pylkkönen, Taru

“Mom, you’re so the best mother”: The Incredible years - program effect on parent’s parenting skills

Year	2011	Pages	51 + 12
------	------	-------	---------

The purpose of this thesis was to study how The Incredible Years at School - programme’s parent training group has affected those parents’ parenting skills who took part in this group. The Incredible Years program’s parenting training groups are family intervention that are directed to the parents of conduct disorder children. The Programme has come from The United States and The National Family Association Promoting Mental Health in Finland introduced the Programme to Finland.

The method of my study was qualitative and the material consisted of interviews with parents and questionnaires. The questionnaires were included in the Programme and they were semistructured questionnaires. The Interviews were theme interview. Eight parents took part in the group of this study and five of them returned completed questionnaires. Three parents agreed to an interview. The Interviews and questionnaires provided valuable information about how parents felt that the group affected their parenting skills. Teory of the thesis consist of The Incredible Years - series, parenting skills and conduct disorder.

The result of the study showed that parents had experienced the parenting group as useful. They had learned to pay attention to their own behavior and they understood how it affects the child’s behaviour. The parents had learned to use creatively the parenting skills that they learned from the group. Some parenting skills were entrenched to the families’ ordinary life. The group increased parents’ self-esteem to be a parent and that also effects the interaction between parents and children. The parents saw now their children in a new way and their confidence in the future was slightly improved.

The Incredible Years - program group is an effective and economical early aid method. The programme has been running over twenty years in The United States and the effects of the programme are promising. Also in Finland the Incredible Years - programme has been well received. Recognizability and resources of the program should be increased in Finland so that all parents who need help have the possibility to take part in the parenting group.

Keywords: conduct disorder, parenting, interaction, familys

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Ihmeelliset vuodet - ohjelma	8
	2.1 Tavoitteet ja toimintatapa	9
	2.2 Ihmeelliset vuodet Suomessa	11
3	Vanhemmustaidot	12
	3.1 Lapsilähtöisyys	13
	3.2 Vanhemmaksi kasvaminen ja lapsen kehityksen ymmärtäminen	13
	3.3 Vuorovaikutus	14
	3.4 Rajat	15
4	Käytöshäiriö	16
	4.1 Käytöshäiriön määrittelyä	16
	4.2 Käytöshäiriön esiintyvyys	17
	4.3 Käytöshäiriön syyt	18
	4.3.1 Sosiaaliset ympäristötekijät	18
	4.3.2 Perhetekijät	19
	4.3.3 Lapsesta itsestä johtuvat riskitekijät	19
	4.4 Käytöshäiriön tutkimukset ja hoito	21
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	22
	5.1 Tavoite ja tutkimustehtävä	22
	5.2 Tutkielman kohderyhmä	23
	5.3 Tutkielman toteutus	23
	5.4 Teemahaastattelut	24
	5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	26
6	Tutkimustulokset	28
	6.1 Taustatiedot	28
	6.2 Uudet ohjaustavat	28
	6.3 Vanhempien luottamus itseensä vanhempana	32
	6.4 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutus	35
	6.5 Yhteenvetoa tuloksista	37
7	Pohdintaa	40
	7.1 Ihmeelliset vuodet - menetelmän tarkastelua	40
	7.2 Oman työskentelyn tarkastelua	43
	Lähteet	48
	Kuvat	52
	Taulukot	53
	Taulukot	53
	Liitteet	54

Liite 1. Ihmeelliset vuodet vanhempien ryhmän palautekysely	54
Liite 2. Yhteisen ajan arviointilomake	60
Liite 3. Teemahaastattelurunko.....	63

1 Johdanto

Tällä hetkellä eriasteiset käytöshäiriöt ovat yleisimpiä nuoruusiän mielenterveyshäiriöistä ja niiden on todettu aiheuttavan suurta haittaa niin lapselle itselleen, kuin hänen perheelle ja muulle ympäristölle. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsi ja perhe saa tukea ja ohjausta, sen parempi lapsen käytöshäiriön ennuste on. Tämä edellyttää perheiden kanssa työskenteleviltä kykyä tunnistaa lapsiperheiden lisääntynyt tuen tarve sekä tehokasta yhteistyötä eri sektoreiden välillä. (Ritakallio, Kaltiala-Heino, Pelkonen & Marttunen 2003.) Valitettavasti tuoreen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan vanhemmuuteen on vaikea saada tukea lapsiperheiden palveluista. Tutkimusprofessori Marja-Leena Perälän mukaan tarvittaisiin uusia keinoja joilla voidaan vahvistaa vanhemmuutta ja ehkäistä ongelmien kasautumista. Hän painottaa ehkäisevän työn tärkeyttä ja palvelujen tuottajien tiivistä yhteistyötä. (THL 2011.)

Meidän tulisikin suunnata voimavaramme suoraan lapsen kohdistuvista toimista vanhemmuuden vahvistamiseen ja tukemiseen. Pelkällä lapsen kohdistuvalla hoidolla ei päästä yhtä hyviin tuloksiin, kuin varhaisen puuttumisen ja vanhemmuuteen keskittyvillä hoitomuodoilla (Suvisaari & Manninen 2009). Maailmalla on saatu parhaita tuloksia lasten käytöshäiriöiden hoidossa juuri vanhempien vanhemmuustaitojen ohjaamisella (Kontio & Ytti 2008: 17). Yksi tällainen menetelmä on Carolyn Webster-Strattonin kehittämä Ihmeelliset vuodet - ohjelma, jossa käytöshäiriöisten lasten vanhemmille opetetaan keinoja, joiden avulla he voivat edistää lapsen sosiaalisia taitoja ja ongelmanratkaisukykyä. Oppiessaan toimivia tapoja lapsen ohjaukseen vanhemmat saavat myös lisää luottamusta vanhempana toimimiseen. (mt.)

Omaiset mielenterveystyön tukena Uusimaa ry on ollut mukana tuomassa Ihmeelliset vuodet - ohjelmaa Suomeen Vertti 2-hankkeen aikana. Hekin olivat kiinnittäneet huomiota siihen seikkaan, ettei Suomesta löydy tehokasta hoitomuotoa käytöshäiriöisille lapsille (Seppänen & Hietala: 3). Vuonna 2010 he käynnistivät Ihmeelliset vuodet koulussa - projektin, jonka tavoitteena on tuoda Suomeen Ihmeelliset vuodet Teacher classroom management - ohjelma. Tässä ohjelmassa esikoulun ja ala-asteen opettajille annetaan työkaluja ja hallintamenetelmiä joiden avulla he pystyvät tukemaan käytöshäiriöisten lasten oppimista ja sosiaalista kasvua. Samalla oppilaiden vanhemmilla on mahdollisuus osallistua Ihmeelliset vuodet-vanhemmuusryhmään. Kun opettajat ja vanhemmat käyttävät samanlaisia oppimisteoreettisia kasvatusmenetelmiä käytöshäiriöisen lapsen ennuste paranee merkittävästi. (Omaiset mielenterveystyön tukena.)

Ihmeelliset vuodet koulussa - projektin vetäjät olivat esittelemässä projektia koulumme hankemessuilla 15.9.2010 ja he kertoivat tällöin opinnäytetyömahdollisuudesta. Kiinnostuin Ihmeelliset vuodet - ohjelmasta, koska olen kiinnittänyt huomiota siihen miten paljon käy-

töshäiriöisiä lapsia ja nuoria otetaan huostaan ja sijoitetaan laitoksiin. Olen tehnyt sijaisuuksia lasten vastaanotto-osastolla ja suurimmalla osalla osastolla olleista lapsista oli jonkinasteinen käytöshäiriö. Osastolla lapsen käyttäytymiseen saada usein muutos, koska siellä käytetään johdonmukaisia kasvatustapoja ja panostetaan toimiviin vuorovaikutussuhteisiin lapsen kanssa. Valitettavan usein vanhemmat jäävät tässä ulkopuolelle ja kotiin palattuaan lapsen käytöshäiriöt jatkuvat. Tästä syystä tahdoin oppia lisää menetelmästä, jossa ohjaaminen ja tuki kohdistetaan juuri vanhempaan ja tämän kautta myös lapseen.

Opinnäytetyössäni tarkastelen, miten Ihmeelliset vuodet koulussa-projektin yhteydessä toiminnut vanhemmuusryhmä vaikutti siihen osallistuvien vanhempien vanhemmuustaitoihin. Tutkielmani on laadullinen ja toteutin sen analysoimalla vanhempien ryhmässä täytettäviä lomakkeita (liitteet 1 ja 2) sekä haastatteleamalla vanhempia teemahaastattelun muodossa. Päädyin laadulliseen tutkielmaan, koska siinä mahdollistui parhaiten vanhempien omien kokemusten esille tuominen. Opinnäytetyötäni voidaan käyttää Ihmeelliset vuodet koulussa - projektin lopussa koottavaan loppuraporttiin ja se on myös osana projektin kokonaisarviota.

Opinnäytetyöni teoria rakentuu Ihmeelliset vuodet-ohjelman kuvauksesta sekä siihen läheisesti liittyvien aiheiden vanhemmuustaitojen ja lasten käytöshäiriön teoriasta. Teoriaosuudessa olen pyrkinyt painottamaan vanhemmuuden hyviä puolia ja olen tarkoituksellisesti kuvailut negatiivisia asioita niin vähän kuin mahdollista. Tutkija Elina Pekkarinen pohti Koulukotiseminaarissa pitämässään luennossa sitä, miksi meillä on niin vähän tutkimustietoa korjaavista ja voimaannuttavista tekijöistä, mutta negatiivisista asioista löytyy hyvinkin paljon tietoa (Pekkarinen 2010). Pekkarisen innoittamana tahdonkin luoda ”uutta kulttuuria” ja painottaa negatiivisten asioiden sijaan positiivisia tekijöitä.

Ihmeelliset vuodet - ohjelman kaltaisella vanhemmuuskoulutuksella on varmasti tilausta sekä varhaisen tuen piirissä, kuin lastensuojelussakin. Ohjelmasta ei hyödy pelkästään käytöshäiriöisten lasten vanhemmat, vaan menetelmät tuovat tukea ja helpotusta kaikkien lasten kasvatukseen. Uusi Kataisen hallitusohjelmakin painottaa turvallisen kasvuympäristön luomista ja vanhemmuuden tukemista (Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 2011: 62.) Kataisen hallitus on asettanut tavoitteekseen edistää varhaista puuttumista perhekeskusten avulla sekä lisätä lapsiperheiden kotipalvelua ja muita matalan kynnyksen palveluita (mt). Ihmeelliset vuodet - ohjelma on mielestäni yksi tehokkaimmista ja taloudellisimmista varhaisen tuen keinoista.

2 Ihmeelliset vuodet - ohjelma

Ihmeelliset vuodet vanhemmuuskoulutusohjelman on kehittänyt Seattlessa Washingtonin yliopiston psykologi ja tutkija Carolyn Webster-Stratton. Ohjelma on behavioristinen vanhemmuusohjausmenetelmä joka perustuu Triadi-malliin. Siinä lapseen kohdistuva interventio ta-

pahtuu voimaannuttamalla vanhempia ja ohjaamalla heitä käyttämään toimivia menetelmiä, joilla he pystyvät tukemaan lapsensa kasvua. (Seppänen & Hietala: 3.) Behavioristisessa vanhemmuusohjauksessa vanhempia opetetaan ymmärtämään syyt lapsen epäsuotuisaan käytökseen sekä kiinnittämään huomiota omaan käytökseen ja tunnereaktioihin haastavissa tilanteissa. Tämän kautta pyritään lisäämään lapsen ja vanhemman positiivista suhdetta. Myös erilaisten ongelmanratkaisutapojen pohtiminen ja opettelu on keskeisessä roolissa. Ohjauksessa painotetaan vanhemman asemaa oman lapsensa kasvattajana ja ryhmän ohjaajan tehtävänä on vanhempien tukeminen heidän kasvatustyössään. (O'Reilly 2005: 63-65.)

Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan kuuluu Basic-vanhemmuusryhmä, joka on kohdentunut vanhempiin joilla on noin 2-9-vuotiaita käytöshäiriöisiä lapsia, tai joiden lapsilla on suuri riski ajautua ongelmiin. Ohjelmaan kuuluu myös Teacher classroom management-ohjelma, joka on suunnattu käytöshäiriöisten lasten opettajille sekä myös Dinosaurryhmä, joka on käytöshäiriöisten lasten oma ryhmä. (Incredible years.) Ohjelman nimi viittaa koulua edeltäviin vuosiin, jotka ovat hyvin merkityksellisiä lapsen kasvua ajatellen. (Montonen & Aspelin 2009: 7.)

Ihmeelliset vuodet-ohjelman vaikutuksia on tutkittu noin 20 vuoden ajan ja esimerkiksi Yhdysvaltojen hallituksen nuoriso-oikeuden ja rikollisuuden ehkäisyn yksikkö (OJJDP) on luokitellut sen ”esimerkilliseksi ohjelmaksi” (exemplary programme). Tämä status myönnetään ohjelmalle, jonka on osoitettu toimivan käytännössä ja jonka positiivisista vaikutuksista on tehty laaja-alaisia tutkimuksia. (Webster-Stratton 2000: 1-2.) Tutkimuksissa on osoitettu, että ohjelma lisää vanhempien lapseen kohdistuvaa positiivista huomioimista ja vähentää aikuisjohtoista ja dominoivaa kasvatustyyliä. Myös lasten aggressiivinen ja epäsuotuisa käytös on todettu vähenevän. Näiden muutosten on todettu olleen pysyviä vielä vuoden seurannan jälkeen. (O'Reilly 2005: 68.)

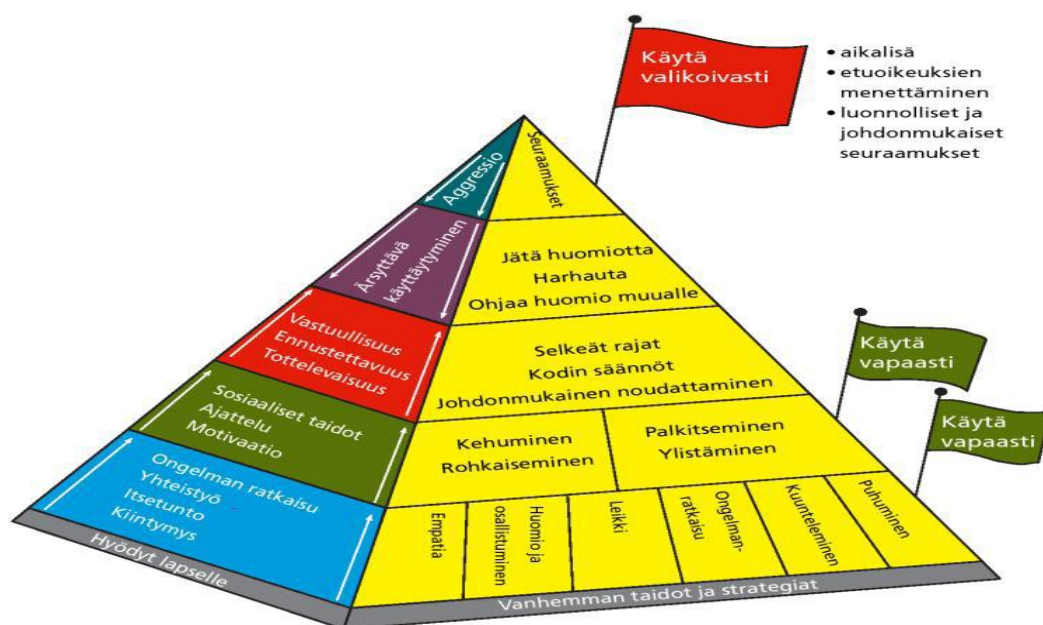
2.1 Tavoitteet ja toimintatapa

Ihmeelliset vuodet - ohjelman pitkántähtäimen tavoitteina on kehittää monipuolinen varhaisen tuen ohjelma käytöshäiriöisille lapsille, jota kaikki kasvatustyötä tekevät voisivat käyttää. Itse menetelmän tavoitteina on vähentää lasten käytöshäiriöitä, edistää lasten sosiaalisia ja akateemisia taitoja, voimistaa vanhempien vanhemmuustaitoja ja vahvistaa perheitä sekä tukea opettajien työtä ja kodin ja koulun yhteistyötä. (Webster-Stratton 2000: 4-5.)

Vanhemmuusryhmiä ohjaa kaksi koulutettua ryhmänohjaajaa. Ryhmänohjaajat tarjoavat vanhemmille uusia ohjaustapoja ja pyrkivät yhteistyössä vanhempien kanssa käynnistämään tarvittavia muutoksia vanhempien käyttämissä kasvatusten menetelmissä. (Seppänen & Hietala.) Ryhmään osallistuminen pyritään tekemään vanhemmille mahdollisimman helpoksi, joten lap-

sille on järjestetty hoito ja vanhemmille sekä lapsille tarjotaan välipala. Perheet saavat myös Ihmeelliset vuodet - kirjan, joka tukee ryhmässä käytyjä keskusteluja. Vanhemmuusryhmät kokoontuvat viikoittain noin 12 viikon ajan ja ryhmätapaaminen kestää noin 2,5 tuntia kerrallaan (Montonen ja Aspelin 2009: 7-8.) Ryhmissä käydään keskusteluja esimerkiksi rooliharjoitusten ja demonstraatioiden muodossa.

Ihmeelliset vuodet -ryhmissä yksi keskeinen työväline on vanhemmuuspyramidi (kuva 1). Ryhmissä opetus aloitetaan pyramidin alaosista ja edetään kohti huippua. Pyramidin kahden ensimmäisen tason keinoja vanhemmat voivat käyttää vapaasti ja ylempiä tasoja harkiten sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen käytös vaatii tehokasta puuttumista ja ohjausta. Pyramidin toiselta sivulta voi lukea käytettyjen vanhemmuustaitojen ja strategioiden lapsen kohdistuvat hyödyt. (Incredible years.)

Vanhemmuuspyramidi

Kuva 1: Ihmeelliset vuodet - menetelmän vanhemmuuspyramidi (Hyttinen 2010: 13).

Menetelmä korostaa positiivista ja vastaanottavaista vuorovaikutusta, joten leikillä on suuri rooli. Vanhemmille opetetaan kuinka he voivat tukea ja olla mukana lasten leikeissä ja näin rakentaa lämpimän suhteen lapsiinsa. Leikin avulla vanhemmat tukevat myös lastensa sosiaalisia ja akateemisia taitoja. (Webster-Stratton 2009a: 29-40.)

Menetelmässä vanhempia kannustetaan suuntaamaan lapseen myönteistä huomiota kehumisen ja kannustamisen muodossa. Täsmällisellä kehumisella saadaan nopeasti muutosta haluttuun käytökseen, koska sen avulla lapsi oppii ymmärtämään mikä on toivottua käytöstä. Lasta tulee kehua pienistäkin onnistumisista ja vanhempia kannustetaan kehuaan myös itseään. (Webster-Stratton 2009a: 46.)

Kehumisen lisäksi menetelmässä opetetaan vanhemmille tapoja muokata lapsen käytöstä parempaan. Näitä ovat esimerkiksi aineellinen palkitseminen erilaisten palkintolistojen avulla. Tällä voidaan kannustaa lasta saavuttamaan haasteellisia tavoitteita, kuten kotitehtävien tekemistä tai sovussa leikkimistä. Tässä vanhempi kiinnittää huomiota juuri lapsen hyvään käytökseen. (Webster-Stratton 2009a: 52-53.)

Vanhempien tulee osata rajoittaa ja hallita lapsen epäasiallista käytöstä. Tähän menetelmä opettaa vanhemmille useita toimivia metodeja, kuten kodin yhteisten sääntöjen luomisen, selkeiden ja täsmällisten käskyjen antamisen, huomiotta jättämisen, aikalisän (ns. jäähy-penkki) ja luonnolliset ja johdonmukaiset seuraamusten käytön. (Webster-Stratton 2000: 6-7.)

Menetelmällä pyritään tukemaan vanhempien jaksamista, joten vanhempia neuvotaan miten he voivat hallita omia ikäviä tunteitaan ja ajatuksiaan. Esimerkiksi viha ja turhautuneisuus ovat tunteita joita ei pidä vältellä, mutta on tärkeää opetella selviytymään niiden aiheuttamista tunnereaktioista. Kun vanhemmat oppivat ajattelemaan myönteisellä tavalla ja löytävät voimia selviytyä haastavista tilanteista, muuttuu usein myös lapsen käytös parempaan. (Webster-Stratton 2009a: 161-162.)

2.2 Ihmeelliset vuodet Suomessa

Vuosina 2005 - 2009 käynnissä ollut Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistyksen Vertti 2- hankkeen puitteissa tuotiin Suomeen Ihmeelliset vuodet - vanhemmuustaito-ohjelma. Tätä ennen ei Suomessa ollut lasten käytöshäiriöön tehokasta hoitomuotoa. Hankkeen hankevastaava ja projektityöntekijä kävivät Walesissa, Bangorin yliopistossa, kouluttamassa Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmän ohjaajiksi. Jotta menetelmän laajeneminen onnistui, koottiin hankkeelle tukiryhmä, jossa oli jäseniä lasten arviointipoliklinikalta, HUS:n lastenpsykiatriasta ja Helsingin perheneuvolasta. Hekin lähtivät viemään menetelmää eteen-

päin omissa työyksiköissään. (Seppänen & Hietala: 3.) Ohjelma on patentoitu, joten Suomessa ohjelman tavoitteet ja toimintatavat ovat samanlaisia kuin muualla maailmassa.

Ihmeelliset vuodet-vanhemmuusryhmät otettiin hyvin vastaan varsinkin Helsingin perheneuvo-loissa (Seppänen & Hietala:3). Sekä työntekijät, että vanhemmat ovat kokeneet ryhmätoi-minnan tehokkaaksi ja positiiviseksi hoitomuodoksi. Kolmen kuukauden aikana vanhempien luottamus itseensä kasvattajana vahvistui ja lasten sosiaaliset taidot parantuivat uusien kasvatustyylien myötä. Ryhmätoiminta saikin vuonna 2008 Helsingin kaupunginhallitukselta tukea toiminnan juurruttamiseen Helsingin perheneuvoloihin. (Kontio & Ytti 2008.) Myös muualla Suomessa on kokeiltu Ihmeelliset vuodet-ryhmätoimintaa ja siitä on saatu hyviä tuloksia esi-merkiksi Pohjanmaalla, jossa toimintaa kokeiltiin lastensuojelun avohuollon tukitoimenpitee-nä (Montonen & Aspelin 2009:11).

Hyvien kokemusten innoittamana Vertti 2 - hankkeen jälkeen Omaiset mielenterveystyön tu-kena, Uusimaa ry on päättänyt tuoda Suomeen myös Ihmeelliset vuodet Teacher classroom management-ohjelman. Tässä ohjelmassa esikoulun ja ala-asteen opettajille annetaan työka-luja ja hallintamenetelmiä joiden avulla he pystyvät tukemaan käytöshäiriöisten lasten oppi-mista ja sosiaalista kasvua. Kun opettajat ja vanhemmat käyttävät samanlaisia oppimisteo-reettisiä kasvatusten menetelmiä käytöshäiriöisen lapsen ennuste paranee merkittävästi. (Omai-set mielenterveystyön tukena.) Hanke toimii pilottihankkeena vuosina 2010 -2012 ja yhteis-työssä on mukana aluksi kaksi helsinkiläistä koulua ja päiväkotialue. Samalla käytöshäiriöisten oppilaiden vanhemmille tarjotaan mahdollisuutta osallistua Ihmeelliset vuodet-vanhemmuustaitoryhmään. (Omaiset mielenterveystyön tukena keskusliitto.)

3 Vanhemmuustaidot

Vanhemmuustaidot on suora suomennos englanninkielisistä sanoista ”parenting skills”, joka on yleisesti käytetty ilmaus vanhempien taidoista muokata lapsensa käytöstä parempaan erilaisin kasvatuksellisin keinoin (Lopez 2004). Pulkkinen (2002: 134) on pohtinut, mikä suomalainen sanaparsi voisi parhaiten kuvata termiä parenting, vanhempana oleminen. Kasvatusten menetelmät on sinänsä huono vaihtoehto, sillä vanhemmat eivät koe käyttävänsä erityisiä menetelmiä ollessaan lapsiansa kanssa. Lapsen kasvu ja kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa perheen-jäsenten ja muun sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Ympäristö vaikuttaa vahvasti lap-seen ja lapsi myös itse muovaa ympäristöään. (Pulkkinen 2002: 134.)

Itse ymmärrän, että parenting, vanhempana oleminen on joka hetki kasvattamista ja par-haimmillaan sen tuloksena on itseensä luottava aikuinen. Toisinaan vanhempien tulee kuiten-kin kiinnittää huomiota vanhempana olemiseensa, jotta he voisivat taata lapsen hyvän kas-vun. Vanhemmuustaitoja olen peilannut tässä Pulkkinen (2002) lapsilähtöiseen vanhemmuu-

teen, jossa korostuu ymmärrys vanhemmuuden ja lapsen kehityksen haasteista, vastaanottava vuorovaikutus (rakkaus) sekä hyvät ohjaustavat (rajat).

3.1 Lapsilähtöisyys

Webster-Stratton (2009a) korostaa Ihmeelliset vuodet ohjelmassaan vuorovaikutteista ja vastaanottavaa kasvatustapaa, jossa vanhemmat hyväksyvät lapsensa yksilöllisen temperamentin ja käyttävät tätä tukevia kasvatustapojen (18-19). Lapsilähtöinen vanhemmuus on sitä, että ymmärretään lapsen kehitystarpeet ja vastataan niihin, sekä asetetaan tavoitteita ja rajoituksia lapsen kehitystasoon sopivalla tavalla. Se on myös lapsen suojelemista ikäkauteen kuuluvilta vaikutteilta. Se on välittämistä, läsnäoloa, tukemista, rajojen asettamista, mallina olemista ja lapsen yksilöllisyyden huomioimista. (Pulkinen 2002: 141.)

Lapsilähtöinen vanhemmuus kasvattaa lasta vahvaan itsetuntoon ja positiiviseen sosiaaliseen kehitykseen. Tämän vastakohtana voidaan pitää aikuislähtöistä vanhemmuutta, jossa korostuu vähäinen kiinnostus lapsen yksilölliseen kasvuun ja kehittymiseen. Vanhemmat toimivat omien mielihajotteidensa ja tavoitteidensa mukaisesti, eivätkä ajattele juuri lapsen todellisia tarpeita. Aikuislähtöinen kasvatustyyli voi johtaa itsehallinnan vaikeuksiin ja sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin. (Pulkinen 2002: 141-142.)

Nykyaikana valloille on päässyt myös lapsijohtoinen kasvatustyyli, joka poikkeaa lapsilähtöisestä esimerkiksi sillä, että siinä valta on siirtynyt aikuisilta lapsille. Saksalainen lastenpsykiatri Michael Winterhoffin mielestä nykyvanhemmat tekevät kaikkensa kasvattajina (Baer 2011). Heillä on tietoa lapsen kehityksestä ja siitä miten vanhemman tulisi tukea lastaan ja vahvistaa vuorovaikutusta. Valitettavasti Winterhoffin mukaan tämä yrittäminen ja kumppanina oleminen lapselle pilaa suhteen lapseen ja valta siirtyy aikuisilta lapsille. Winterhoff on luokitellut kolme eri suhdehäiriötyyppiä, jotka ovat kumppanuussuhde, rakkauden kerjääminen ja symbioosisuhde. Nämä kaikki epäsuotuisat kasvatussuhteet estävät lapsen psyykeä kehittymästä ja se voi jäädä pikkulapsen narsistiselle tasolle. Winterhoffin mukaan lapset tulisi nähdä yksinkertaisesti lapsina ja vanhempien tulisi nähdä itsensä vastuullisina, valtaa pitävinä vanhempina. (Mt.)

3.2 Vanhemmaksi kasvaminen ja lapsen kehityksen ymmärtäminen

Vanhemmuus ei ole vain yksi aikuisen ominaisuus, vaan se on erityinen ihmissuhde, jossa aikuinen kasvaa ja kehittyy lapsen kasvun ja kehityksen myötä. Tämän kehityksen ja kasvun aikana vanhempi joutuu kokoajan rakentamaan uutta käsitystä sekä lapsestaan, että vanhemmuudestaan. (Tamminen 2004: 69.) Vanhemmuus on haastavaa ja tuskin kukaan on sel-

vinnyt siitä ilman neuvottomuuden, pelon ja toisinaan myös vihan kokemuksia. Vanhemmuuteen ei ole koulutusta, vaan suurimmalta osin vanhemmuus rakennetaan omasta lapsuudesta sekä ympäröivistä suhteista ja elinoloista. (Bardy 2002: 39-41.)

Perheinterventiotutkimuksissa on todettu, että vanhemmat kokevat kasvatuksen helpommaksi, kun he ovat oppineet ymmärtämään lapsensa käyttäytymisen syitä ja oman toiminnan merkitystä lapsen kasvuun (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 182). Vanhemmuudessa omat lapsuuden muistot ja varhaiset elämäkokemukset aktivoituvat ja vanhempi joko tietoisesti tai tiedostamattomasti vertailee omaa toimintaansa omien vanhempien toimintaan. Tällöin on hyvä kiinnittää huomiota siihen millaisia kasvatustapoja haluaa itse viedä eteenpäin uudelle sukupolvelle. (Tamminen 2004: 70.) Vanhempien on myös syytä pohtia näitä yhdessä ja keskustella siitä, millaisia arvoja ja tapoja he haluavat opettaa lapselleen (Lopez 2004).

Lapsen käyttäytymiseen vaikuttaa suurelta osin hänen oma temperamenttinen piirteensä. Se vaikuttaa myös koko perhe-elämään ja siihen miten hyväksi vanhemmat itsensä kokevat (Keltikangas-Järvinen 2004:154). Kun vanhemmat oppivat ymmärtämään ja hyväksymään lapsen yksilöllisen temperamentin, pystyvät he myös parhaiten tukemaan lapsen hyvää kasvua (Webster-Stratton 2009a: 19). Esimerkiksi, jos lapsi omaa haastavan temperamentin tulee vanhemmilta löytyä kärsivällisyyttä, aikaa sekä tietoa lapsen ikäkausittaisesta kehityksestä, jotta he voivat rakentaa positiivisen vuorovaikutussuhteen lapseen (Keltikangas-Järvinen 2004: 157).

3.3 Vuorovaikutus

Lapsen kasvu ja kehitys on osaltaan riippuvainen siitä, miten hänen lähellään olevat ihmiset häneen suhtautuvat ja hänen myöhempään elämäänsä vaikuttavat hänen varhaisimmat ihmissuhteensa (Tamminen 2004: 46). Vuorovaikutus on kiintymyssuhteen perusta. Kiintymyssuhde lähtee kehittymään heti lapsen syntymästä, kun vanhemmat ymmärtävät lapsen kieltä ja vastaavat lapsen tarpeisiin tyynnyttämällä ja aktivoimalla lasta. Kiintymyssuhde tarvitsee siis fyysisen läsnäolon lisäksi vanhemman tarjoamaa varhaista vuorovaikutusta. Aluksi vuorovaikutus on hoivaa ja lapsen kasvaessa siihen tulee opettavia ja kasvatuksellisia piirteitä ja itsenäistymisen kannattelua. (Salo 2006:44.)

Hyvä vuorovaikutus on sitä, että vanhempi kykenee nauttimaan lapsestaan ja on emotionaalisesti saatavilla. Lapsen luottamus ympäristöön kasvaa, kun vanhempi on vastavuoroinen ja hän osaa reagoida ennustettavasti lapsen käytökseen. Tällöin lapsi tuntee, että vanhempi ymmärtää häntä ja hyväksyy hänen tarpeensa. Vuorovaikutus on myös tunteiden tunnistamisen harjoittelua. (Hermanson 2008.) Aluksi vanhempi mukautuu lapsen tunnetilaan ja jakaa

sen lapsen kanssa esimerkiksi hymyllä, kosketuksella ja empatialla (Tamminen 2004:87). Näin lapsi oppii kehittyessään tunnistamaan omia sekä muiden tunteita. Vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen emotionaalisen itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon kehittymisen kannalta. (Hermanson 2008.)

Vaikka varhaista vuorovaikutusta korostetaan paljon, ei vuorovaikutuksen tärkeys häviä lapsen kasvaessa (Schmitt 2006:320). Lasten kasvatusta vaatii tässä nopeasti muuttuvassa maailmassa aikaa, läsnäoloa ja päättävyyttä, mutta työelämän kiireet vievät vanhempia toisenlaiseen suuntaan (Korhonen 2002: 73). Eräs hyvä keino tiivistää lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta ovat yhteiset leikkihetket. Leikki vahvistaa perheenjäsenien kiintymystä samalla kun se vahvistaa lasten itseluottamusta ja osaamisen tunnetta. (Webster-Stratton 2009a: 29.)

Myös vanhemman osoittama myönteinen huomio on tärkeä vuorovaikutuksen väline. On tärkeää, että perheenjäsenillä on yhtäläinen mahdollisuus ilmaista niin myönteisiä, kuin negatiivisiakin tunteitaan. Toimivassa perheessä myönteisiä tunteita ovat hallitsevimpiä ja niiden kautta lapset oppivat tutkimaan maailmaa myönteisellä tavalla. (Wahlberg 2000: 50-51.) Myönteinen huomio ei ole ainoastaan verbaalista kehumista, vaan siinä tulisi korostua myös keholliset huomionosoitukset kuten hymyt ja halaamiset. Kehuminen ei vie vanhemmalta paljoa aikaa, mutta sen vaikutukset ovat kauaskantoiset. Myönteisellä huomiolla autetaan lasta rakentamaan myönteinen minäkuva sekä motivoitumaan haasteellisiin tehtäviin. (Webster-Stratton 2009a: 41.)

3.4 Rajat

Säännöt, rajat ja kontrolli ovat lapselle välttämättömiä, sillä niiden kautta lapsen yksilöllinen olemassaolo ja toiminta alkavat hahmottua. Rajat luovat turvaa ja ne ovat tärkeä keino näyttää lapselle, että hänestä välitetään. (Tamminen 2004: 95-96.) Lapset eivät osaa ratkoa ongelmia itsekseen, eivätkä he tiedä mikä asia on heille vaaraksi, joten tunteakseen olonsa turvalliseksi tulee aikuisten ja eritoten vanhempien hallita lapsen käytöstä ja tehdä päätöksiä heidän puolestaan. Säännöillä ja rajoilla opetetaan lasta jakamaan, odottamaan, kunnioittamaan muita ja ottamaan vastuuta omasta käytöksestään. (Webster-Stratton 2009a:20.) Rajojen asettaminen on siis myös arvojen ja arvostuksen opettamista. Kun lapsi kasvaa arvostavassa ilmapiirissä, oppii hän arvostamaan ympäristöään ja tietämään mikä on oikein ja mikä väärin. (Korhonen 2002: 56.) Perheessä vallitsevien sääntöjen ja arvojen tulisi olla suhteellisen pysyviä ja niitä tulisi muuttaa vain yhteisesti sopimalla. Lapsen kasvaessa tulee kasvatukseen mukaan myös ympäristön luomat rajat. Nämäkin rajat ja säännöt tulisi ottaa perheissä huomioon. Näin tuetaan esimerkiksi kodin ja koulun yhteistä kasvatustyötä. Kun kotona ja koulussa vallitsee samankaltaiset näkemykset ja arvot ei lapselle synny näissä asioissa valtaongelmia. (Wahlberg 2000: 51-52.)

Rajojen asettaminen on vallan käyttöä ja vanhempien tuleekin oppia käyttämään valtaansa vastuullisesti. Hyviin vanhemmuustaitoihin kuuluu, että vanhemmat osaavat määritellä, mitkä ongelmat tarvitsevat tiukkaa kuria ja mitä voi jättää lapsen päätettäväksi. Lapsi tarvitsee myös valtaa ja vastuuta, mutta vanhemman tehtävä on päättää missä asioissa lapselle voi sitä antaa. (Webster-Stratton 2009a:20.)

Valitettavasti nykyään lapsille annetaan liikaa valtaa ja vastuuta ja näin vanhemmat menettävät otteensa lapseen. Lapsi ei tällöin opi oikean ja väärän eroa, eikä hän opi ottamaan vastuuta teoistaan. Rajojen uudelleen asettaminen on haasteellista ja lapsi voi kokea ne epäoikeudenmukaisiksi. Tähän auttaa, jos vanhempi pystyy rakentamaan lapsen kanssa lämpimän ja vuorovaikutuksellisen suhteen ja rajoista kyetään keskustelemaan yhdessä lapsen kehitystason mukaan. (Pulkkinen 2002:125,145.)

4 Käytöshäiriö

4.1 Käytöshäiriön määrittelyä

Käytöshäiriöllä tarkoitetaan kauan jatkuvaa epäsosiaalista käyttäytymistä, joka loukkaa muiden perusoikeuksia ja ikäkauteen liittyviä sosiaalisia normeja (Suvisaari & Manninen 2009). Käytöshäiriöinen lapsi ajautuu helposti tappeluihin tai kiusaamisiin, hän voi kohdistaa hyvinkin julmaa käytöstä ihmisiin ja eläimiin, tuhota omaa ja toisten omaisuutta, varastaa, valehdella, olla luvatta pois koulusta ja karkailla kotoa, saada toistuvia kiukunpuuskia ja olla tottelematon auktoriteetteja kohtaan. Myös tulipalojen sytyttely ja päihteidenkäyttö on yleistä käytöshäiriöisillä lapsilla ja nuorilla. (Moilanen 2004: 265.)

Käytöshäiriössä ja muissa mielenterveydenhäiriöissä käytetään eri luokituksia maasta riippuen. Yhdysvalloissa on käytössä diagnostinen käsikirja DSM-IV ja Euroopassa käytetään ICD-10 tautiluokitusta. Luokituksissa on eroja ja ne muuttuvat tutkimusten ja kliinisten töiden tuoman parannuksien myötä. (Sinkkonen 2005: 264.) Opinnäytetyössäni keskityn kuvaamaan tarkemmin Suomessa käytettävää tautiluokitusta.

ICD-10 tautiluokitus jaottelee häiriöt perheen sisäiseen, epäsosiaaliseen ja sosiaaliseen käytöshäiriöön. Myös uhmakkuushäiriö on sisällytetty ICD-10 luokituksessa käytöshäiriöiden ryhmään. (Suvisaari & Manninen 2009.) Häiriökäytöksen on täytynyt jatkua vähintään kuusi kuukautta ja sen tulee uhmata selkeästi iänmukaisia sosiaalisia odotuksia, jotta diagnoosiset kriteerit täytyvät. (Moilanen 2004: 265.)

Käytöshäiriön diagnostiikka on moniulotteinen ja se ei ole säästynyt kritiikiltä. Sinkkonen (2005) kritisoi muun muassa sitä, että tautiluokitukset painottavat vain näkyvää käytöstä, eikä käytökseen johtavista syistä ja taustoista välitetä. Jokainen luokassa aktiivisesti häiritsevä oppilas ja kotona kasvatuksellisiin ristiriitoihin ajautunut lapsi kuuluu tähän ryhmään. (265.) Tästä syystä pohdittu, ettei häiriötä tulisi sisällyttää psykiatriisiin diagnooseihin. Varhainen puuttuminen on todettu parhaaksi keinoksi käytöshäiriön ennusten parantamiseen, joten tästäkin syytä on tärkeää, että myös lieviin tapauksiin puututaan ja niihin etsitään ratkaisuja. (Kaipainen & Virkkunen 1993.)

Perheensisäisessä käytöshäiriössä epäsosiaalinen ja aggressiivinen käytös rajoittuu vain kotioihin tai tiettyihin perheenjäseniin. Lapsi tai nuori saattaa varastella tietyltä perheenjäseneltä tai tuhota tavaroita. Toisinaan saattaa esiintyä myös suoranaista väkivaltaa perheenjäsentä tai perheenjäseniä kohtaan. Tämänkaltainen käytös johtuu usein huonosta suhteesta johonkin perheenjäseneseen. Perheensisäisellä käytöshäiriöllä on parempi ennuste muihin käytöshäiriöihin verrattuna. (Moilanen 2004: 266.)

Epäsosiaalisessa käytöshäiriössä lapsi tai nuori käyttäytyy aggressiivisesti ja uhmakkaasti ikätovereitaan kohtaan. Lapsi tai nuori suhtautuu aikuisiin epäluuloisesti ja hän uhmaa auktoriteetteja. Lapsen on vaikea osoittaa empaattisuutta muita kohtaan ja hänen mielialansa saattaa vaihdella nopeasti ja raivonpuuskat ovat yleisiä. (Friis, Seppänen & Mannonen 2006: 138.)

Sosiaalinen käytöshäiriö on tila, jossa lapsella tai nuorella on hyvät suhteet ikätovereidensa ryhmään, jolle he osoittavat lojaalisuutta. Käytöshäiriö ilmenee suhteessa muihin ihmisiin ja tilanteisiin, kuten pienempien kiusaamisena tai uhmakkuutena opettajaa kohtaan. Kotona ja kahdenkeskisissä suhteissa lapsi tai nuori voi olla hyvinkin tasapainoisen oloinen. (Friis, Seppänen & Mannonen 2006:139.)

Uhmakuushäiriö ilmenee usein alle 10-vuotiailla lapsilla. Lapsi käyttäytyy erittäin uhmakkaasti ja tottelemattomasti suhteessa aikuisiin tai muihin lapsiin. Uhmakkuus on usein tarkoituksellista ja lapsi pyrkii näin ärsyttämään aikuisia. Lapsi saattaa uhmata ja vastustaa kaikkia arkipäiväntoimintoja, kuten pukemista, syömistä ja nukkumaan menoa. (Moilanen 2004:268.) Uhmakuushäiriöllä ei tarkoiteta normaaliin kehitykseen kuuluvia uhmaikäkausia, vaan käytös saattaa kestää useita kuukausia, jopa vuosia. Hoitamattomana uhmakuushäiriö voi johtaa muiden käytöshäiriöiden syntyyn. (Huttunen 2010.)

4.2 Käytöshäiriön esiintyvyys

Lasten ja nuorten käytöshäiriöt ovat lastenpsykiatrisen potilasaineiston mukaan yleistymässä. Myös julkisuudessa on lähdetty keskustelemaan lasten ja nuorten aggressiivisesta käytöksestä

ja nuorisorikollisuudesta. Kansainvälisissä tutkimuksissa diagnosoidun käytöshäiriön esiintyvyys on 10-11-vuotiailla 4-12 % ja nuoruusiässä oireita esiintyy 10-13 % pojista ja 4-6 % tytöistä. (Moilanen 2004: 265, 269.) Lapsuusiän uhmakkuushäiriötä esiintyy noin 10 % lapsista (Huttunen 2010). Näiden lukujen ulkopuolelle jäävät lapset, joiden oirekuvaa ei ole diagnosoitu käytöshäiriöksi. Moilanen kuvailee LAPSET-tutkimusta, jossa vanhempien haastattelujen perusteella käytöshäiriön yleisyys on 8-9-vuotiailla pojilla 4,3 % ja tytöillä 1,0 %. Myös koulu-kiusaamista voidaan pitää käytöshäiriön ilmentymänä. Samassa tutkimuksessa ilmeni, että 18-21 % lapsista kiusaa ikätovereitaan ja 35 % on kokenut tulevansa kiusatuksi. (Moilanen 2004: 269.)

Tyttöjen ja poikien väliset erot kaventuvat nuoruusiässä alkavissa häiriöissä. Silti käytöshäiriöt ovat yleisimpiä pojilla. Syyt tähän voivat johtua siitä, että pojat ovat usein biologisesti haavoittuvampia kuin tytöt ja he reagoivat herkemmin epäsuotuisiin ympäristövaikutuksiin. Tutkimukset ovat osoittaneet, että isän merkitys on suurempi poikiin. (Sinkkonen 2005: 268-269.) Sinkkonen kuvailee Jaffeen, Moffitin, Caspin & Taylorin (2003) tutkimusta, jossa tutkittiin isän läsnäolon tai poissaolon vaikutusta lapsiin. Tutkimuksessa huomattiin, että isän vähäinen läsnäolo kasvatti lapsen käytösongelmia. Samoin isän antisosiaalinen käytös lisäsi lasten käytösongelmia. (Sinkkonen 2005: 270.)

4.3 Käytöshäiriön syyt

4.3.1 Sosiaaliset ympäristötekijät

Käytöshäiriön syyt ovat moninaiset ja yleensä ei voida osoittaa vain yhtä syytä käytöshäiriöön. Kaipainen ja Virkkunen (1993) puhuvat artikkelissaan sosiaalisista ympäristötekijöistä käytöshäiriön riskitekijöinä. Näitä ovat esimerkiksi heikot asunto-olot, rikolliset ystävät, huono koulu sekä poikkeavia normeja suosiva sosiaalinen yhteisö. Monissa tutkimuksissa on tullut esille, että käytöshäiriötä esiintyy paljon kaupunkien sosiaalisesti huono-osaisten alueilla (Moilanen 2004: 272). Tätä voidaan osaltaan selittää sillä, että kaupungissa puuttuu yhteisöllinen kasvatusvastuu ja vanhemmat eivät aina ole tietoisia missä heidän lapsensa liikkuvat ja mitä he tekevät. Nuoruusiässä ikätovereiden vaikutus kasvaa ja nuori, joka on herkkä vaikutuksille saattaa ajautua rikolliseen seuraan. Varsinkin tytöillä pääosa epäsosiaalisesta toiminnasta tapahtuu toisten samankaltaisten seurassa. (Mt.)

Koululla ja opetuksella on suuri vaikutus käytöshäiriön syntyyn. Epäonnistumisen kokemukset, jotka ovat alkaneet jo alaluokilta kasvattavat käytöshäiriön riskiä. Samoin suuret luokkakoot, valvonnan puute ja opettajan epäsuotuisat kasvatustyyli (esim. epäjohdonmukaisuus, puut-

teelliset ongelmanratkaisutaidot) voivat vaikuttaa lapsen käytöshäiriön syntyyn. (Moilanen 2004: 272; Webster-Stratton & Dahl: 5.)

4.3.2 Perhetekijät

Perhetekijöihin luokitellaan vanhempien psyykkiset häiriöt, perheen epäedullinen kasvatustyyli ja perheen huono sosioekonominen tausta (Kaipainen & Virkkunen 1993). Vanhempien psyykkisistä häiriöistä varsinkin äidin masennus, isän päihdeongelma ja vanhempien epäsosiaalinen käytös ovat vakavia riskitekijöitä lapsen käytöshäiriölle. Psyykkisesti sairaat vanhemmat ovat emotionaalisesti saavuttamattomissa ja he saattavat käyttää epäedullisia kasvatustyyliä. Tutkimuksissa on todettu, että masentuneet äidit näkevät lapsensa käytöksen usein asiattomana ja he komentavat lapsiaan käskevään ja arvostelevaan tyyliin. Lapsi saa huomiota vain negatiivisesta käytöksestään ja tämä synnyttää negatiivisen käytöksen kehän perheessä. (Webster-Stratton & Dahl: 6.) Lisäksi perheissä voi esiintyä säännöllisyyden puutetta, epäjohtonmukaisuutta seuraamuksista ja kyvyttömyyttä ongelmanratkaisuihin. Nämä epäedulliset kasvatustyyliä ovat suuri riski käytöshäiriön syntyyn, jos lapsella on lisäksi muita riskitekijöitä. (Moilanen 2004: 270.)

Vanhempien epäsosiaalinen käytös, kuten rikollisuus ja aggressiivisuus antavat lapselle väärin tyneen kuvan maailmasta. Koska lapsi kokee maailman vihamielisenä, tulkitsee hän usein muiden elkeet vihamieliseksi ja uskoo aggression johtavan hyvään tulokseen. Tämänlainen käytös johtaa usein rikollisuuteen, jollei lapsen tai nuoren käytökseen puututa ajoissa. (Moilanen 2004: 270.)

Kaipainen ja Virkkunen (1993) luokittelevat perheen sosioekonomisen taustan yhtenä riskitekijänä käytöshäiriön syntyyn. Webster-Stratton & Dahl kuitenkin mainitsevat Kazdinin (1987) tutkimuksesta, jossa todetaan, että sosioekonomisella taustalla ei ole suoranaista vaikutusta lapsen käytöshäiriön syntyyn. Pelkkä heikko sosiaaliluokka ei ole riskitekijä, mutta jos lapsen taustalla on useita muita käytöshäiriön riskitekijöitä, voi heikko sosiaaliluokka olla yhtenä lisäävänä riskitekijänä. (Webster-Stratton & Dahl: 8.)

4.3.3 Lapsesta itsestä johtuvat riskitekijät

Lapsesta itsestä johtuviin riskitekijöihin luokitellaan rakenteelliset ja fyysiset tekijät, haastava temperamentti, varhaiset vaikeudet sopeutua päiväkotiin ja koulun käyntiin ja muut oppimista vaikeuttavat ongelmat (Kaipainen & Virkkunen 1993).

Rakenteellisia ja fyysisiä tekijöitä ovat perinnölliset tekijät, sikiöaikainen sairaus tai vaurio, synnytyssvamma tai keskosuus, myöhemmät aivovauriot ja muut biologiset poikkeavuudet (Kaipainen & Virkkunen 1993; Moilanen 2004). Perinnöllisten tekijöiden vaikutuksista epäsosiaaliseen ja aggressiiviseen käytökseen on tutkittu kaksoslapsilla. On todettu, että perimällä on yhteys varsinkin tunteettomuuteen ja aggressiiviseen käytökseen. (Baker, Jacobson, Raine, Lozano & Bezdjian 2007.) Webster-Stratton & Dahl kuitenkin painottavat, että perinnöllisten tekijöiden vaikutus kasvaa vain silloin, kun perheessä on muitakin riskitekijöitä, kuten vanhempien psyykinen sairaus tai vanhemmat käyttävät epäsuotuisia kasvatustyyliä (Webster-Stratton & Dahl: 8).

Sikiöaikainen vaurio, synnytyssvamma tai keskosuus saattaa altistaa käytöshäiriölle, jos ne ovat aiheuttaneet lapselle jonkin asteisen aivovaurion. Sikiöaikaisissa ja myöhemmin syntyneissä aivovaurioissa riski käytöshäiriöön kasvaa, koska nämä lapset saattavat olla haastavampia kasvattaa ja vanhemmat väsyessään turvautuvat epäsuotuisiin kasvatustyyliin. Keskokset taas joutuvat viettämään elämänsä ensimmäiset päivät erossa vanhemmistaan ja se saattaa häiritä emotionaalisen kiinnittymisen kehitystä. (Moilanen 2004: 271.)

On myös mielenkiintoista huomata, että käytöshäiriöisillä lapsilla on usein eräitä yhdistäviä fysiologisia tunnusmerkkejä. Heillä on usein heikko serotoniiniaineenvaihdunta, joka liittyy sekä masennukseen, että heikkoon impulssikontrolliin (Moilanen 2004: 271). Sinkkonen mainitsee Ortizin & Raineen (2004) tutkimuksesta jossa todettiin, että epäsosiaalisten lasten pulssi on selkeästi alhaisempi, kuin muilla lapsilla. Näistä fysiologisista syistä johtuen lapsi tai nuori on kokoajan alhaisessa vireystilassa. Tämä voi tuntua epämiellyttävältä ja lapsi hakee voimakkaita elämyksiä parantaakseen oloaan. He eivät myös välttämättä osaa pelätä rangaistusta tai sen uhkaa, joten niillä on vain vähän vaikutusta lapsen käytökseen. (Sinkkonen 2005:267.)

Lapsille jotka omaavat haastavan temperamentin kehittyy helpommin käytöshäiriö, kuin helpon temperamentin omaaville lapsille (Moilanen 2004: 271). Haastavaan temperamenttiin kuuluu ensinnäkin se, että lapsen biologiset toiminnot ovat hyvin epäsäännöllisiä, kuten ruokahalu ja unirytm, lapsi reagoi uusiin tilanteisiin voimakkaasti ja hänen mielialansa on usein negatiivinen. Pelkkä haastava temperamentti ei tee lapsesta käytöshäiriöistä, mutta yhdessä sopimattoman ympäristön ja erityisesti epäsuotuisien kasvatustyylien kanssa haastavamententtiselle lapselle voi kehittyä käytöshäiriö. (Keltinkangas-Järvinen 2004: 67-70.) Myös lapsen ja vanhempien temperamenttien yhteensopimattomuus on suuri riski kehittyvälle käytöshäiriölle (Moilanen 2004: 271).

Noin kolmasosa käytöshäiriöisistä lapsista on oppinut lukemaan ikätovereitaan hitaammin. On kuitenkin vaikea sanoa onko lukihäiriö käytöshäiriön syy vai seuraus. (Moilanen 2004: 268.)

Joka tapauksessa on todettu, että käytöshäiriöisillä lapsilla on puutoksia verbaalisissa kyvyissä ja toiminnanohjauksessa. Heikot verbaaliset kyvyt eivät kehitä lasta käyttämään sisäistä puhetta ongelmanratkaisukeinoina ja tästä syystä lapsi turvautuu helposti väkivaltaan. (Suvisaari & Manninen 2009.) Oppimisvaikeuksien kartoitus ja niiden kuntouttamien helpottaa usein lapsen käytöshäiriötä (Sinkkonen 2005: 271).

4.4 Käytöshäiriön tutkimukset ja hoito

Käytöshäiriöön ei ole yhtä toimivaa hoitomuotoa, koska se ei ole sairaus, vaan erilaisten oirekuvien ryhmä (Sinkkonen 2005: 270). Tutkimuksissa tulee kiinnittää huomiota lapsen, perheen ja laajemman elinympäristön huolelliseen selvittämiseen ja eritoten siihen, mitkä ovat ne tekijät, jotka ovat olleet vaikeuttamassa sosiaalistumisprosessia. Neurologisissa tutkimuksissa tulee myös selvittää mahdolliset rakenteelliset ja fyysiset tekijät käytöshäiriön taustalta sekä mahdolliset oppimisvaikeudet. (Moilanen 2004: 272.) Näin hoito osataan kohdistaa siihen missä lapsi todella tarvitsee apua (esimerkiksi kielenkehityksen vaikeudet).

Muun perheen mukanaolo hoidoissa on erittäin tärkeää ja vain sillä voidaan taata hoidon täysi hyöty. Vanhempainohjaus onkin yksi vaikuttavimmista hoitomuodoista. (Sinkkonen 2005:270.) Vanhempien itsetunnon tukemisella, toimivien ohjauskeinojen opettamisella ja lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen suuntaamisella positiiviseen suuntaan autetaan vanhempia tukemaan lapsen oppimista oman käytöksen hallintaan (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 170).

Myös erilaiset oppimis- ja käyttäytymisterapiat ovat olleet tehokkaita hoitomuotoja käytöshäiriöön. Näissäkin terapiamuodoissa vanhempien osallistuminen hoitoon on oleellista onnistumisen kannalta. Toisinaan joudutaan turvautumaan myös lastensuojelun apuun, jos perheen ja lapsen tilanne vaarantaa vakavasti lapsen kehitystä. (Moilanen 2004: 273; Sinkkonen 2005; 271.) Pitkään jatkunut käytöshäiriö ja vanhempien uupumus voi johtaa siihen, että joudutaan pohtimaan lapsen sijaishuoltoa (Taipale 1998: 283). Tästä syystä ennaltaehkäisevä ja etsivä työ on tärkeää lapsi- ja perhekohtaisessa työssä. Lastenneuvoloissa ja kouluissa tulisi havaita varhain käytöshäiriö tai mahdolliset muut häiriöt ja tarjota perheelle tukkeinoja lapsen kanssa selviytymiseen yhteistyössä lastensuojelun ja lasten - ja nuorisopsykiatrian kanssa. (Moilanen 2004:275.)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

5.1 Tavoite ja tutkimustehtävä

Omaisiet mielenterveystyön tukena Uusimaa ry:n Ihmeelliset vuodet koulussa-projektin tavoitteena on tuoda ja juurruttaa Suomeen strukturoitu Teacher classroom management-ohjelma tukemaan ala-asteiden ja esikoulujen kasvatustyötä käytöshäiriöisten lasten kanssa ja testata sen toimivuutta suomalaisessa opetusjärjestelmässä. Samalla tuetaan käytöshäiriöisten lasten vanhempien vanhemmuutta Ihmeelliset vuodet -ryhmätoiminnalla. Projekti toimii vuosina 2010-2012. (Omaisiet mielenterveystyön tukena.) Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää miten vanhemmat kokevat Ihmeelliset vuodet-vanhemmuusryhmän vaikuttaneen heidän vanhemmuustaitoihinsa. Tutkielmaani voidaan käyttää projektin lopussa koottavaan loppuraporttiin ja se toimii osana projektin kokonaisarviota.

Ennen tutkielman eteenpäin viemistä minun tuli tarkastella omia ennako-oletuksiani tutkielman aiheesta ja mahdollisista tuloksista. Laadullisen tutkielman tulisi olla hypoteesiton, eli tutkijalla ei tule olla tiukkoja ennako-olettamuksia tutkimuksen kohteesta tai tuloksista, vaan tutkijan tulee yllättyä ja oppia uutta tutkielman edetessä (Eskola & Suoranta 2001: 19). Minulle Ihmeelliset vuodet - ohjelma ja muutkin vanhemmuudenohjaukselliset olivat uusia, joten minulla ei ollut niistä erityisiä ennako-oletuksia. Hankkeen vetäjät olivat ohjelmasta hyvin innoissaan ja he olivat vakuuttuneita ohjelman toimivuudesta. Itselläni on kokemusta lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskentelystä ja olin kohdannut monia vanhempia, jotka olivat antaneet periksi lapsensa kasvatuksessa. Tästä syystä olin aluksi hieman skeptinen ohjelman toimivuudesta. Tutustuessani teoriaan ja tutkielmani edetessä ajatukseni muuttuivat toiseen suuntaan.

Tutkimustehtävää pohdittaessa on syytä tutustua intensiivisesti tutkimusalueen kirjallisuuteen (Eskola & Suoranta 2001: 38) ja pohtia samalla mitä oikeastaan haluaa aiheesta tietää (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimustehtävää rajatessa tutustuin vanhemmuustaidot käsitteeseen ja Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan. Käsitteiden selkiytyessä tutkimustehtäväni osa-alueiksi muodostuivat seuraavat kysymykset:

1. Onko vanhempien luottamus itseensä vanhempana muuttunut ryhmän aikana?
2. Ovatko vanhemmat muuttaneet ohjaustapojaan?
3. Onko vanhemman ja lapsen vuorovaikutus muuttunut?

Pyrin pitämään tutkimustehtävät mahdollisimman tarkkoina ja näin välttämään tutkimuksen liiallisen laajuuden. Tarkkojen tutkimustehtävien asettamisen jälkeen ajatukset suuntautuvat paremmin siihen, mitä on tarkoitus tutkia ja näin työskentely on helpompaa (Saaranen-

Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkielman edetessä huomasin myös sen, että analyysin tekeminen oli helpompaa, kun tutkimustehtävät oli määritelty mahdollisimman tarkasti.

5.2 Tutkielman kohderyhmä

Tutkimani vanhemmuusryhmä oli suunnattu alakouluikäisten lasten vanhemmille, joiden lapsilla esiintyi eriasteisia käytöshäiriöitä. Ryhmä kokoontui marraskuu 2010 - helmikuu 2011 välisenä aikana ja ryhmää ohjasi Omaiset mielenterveystyön tukena ry:n koulutetut työntekijät. Ryhmä oli ensimmäinen tässä projektissa kokoontunut ryhmä. Ryhmään osallistui 9 vanhempaa, mutta yksi heistä jätti ryhmän kesken. Osallistuneiden vanhempien lapset olivat iältään 4-12-vuotiaita, sillä mukana oli myös kouluikäisten lasten nuorempia sisarusia.

5.3 Tutkielman toteutus

Päätin tehdä tutkielmastani laadullisen tutkimuksen sillä tahdon, että vanhempien omat kokemukset pääsevät tutkimuksessa kunnolla esille. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan juuri todellista elämää ja tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta (Hirsijärvi, Remes & Sajaavaara 2010: 161). Tutkimusmateriaalini koostuu Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan kuuluvista lomakkeista, joita vanhemmat täyttävät ryhmän alussa ja lopussa. Tutkielmassani käytän Ihmeelliset vuodet vanhempainryhmän palautekyselyä (liite 1) sekä yhteisen ajan arviointilomaketta (liite 2). Lomakkeet ovat puolistrukturoituja kyselylomakkeita, joissa on monivalintakysymyksiä, sekä muutama avoinkysymys. Palautekyselyn avulla selvitän ovatko vanhemmat kokeneet ryhmän hyödylliseksi ja mitä vanhemmuustaitoja he ovat ryhmän jälkeen käyttäneet. Yhteisen ajan arviointilomakkeesta selviää minkälaisia ohjaustapoja vanhemmat käyttivät ennen ryhmään osallistumista. Koska lomakkeita on pieni määrä, en käytä niiden analysointiin erityistä analysointiohjelmaa.

Tarkoitukseni oli myös käyttää materiaalina ohjelmaan kuuluvaa vanhemmuustaidot - lomaketta. Tutkittuani vanhempien täyttämiä lomakkeita tulin siihen tulokseen, että niistä ei ole työssäni hyötyä. Lomake oli käännetty englanninkielisestä lomakkeesta ja tästä johtuen lomakkeen väittämät olivat hankala ymmärtää ja niissä oli saattanut tapahtua virhetulkintoja. Tämän puolesta puhui esimerkiksi se, että vastauksissa oli valittu hyvin usein vaihtoehto ”en osaa sanoa”. Lomake oli myös suunnattu enemmän tilastollisempaan tutkimustyöhön ja se luotettavan tuloksen saamiseen olisin tarvinnut isomman otoksen.

Maaliskuuhun mennessä viisi kahdeksasta vanhemmasta oli palauttanut Ihmeelliset vuodet - vanhempainryhmän palautekyselyn ja 7 vanhempaa oli palauttanut yhteisenajan arviointilomakkeen. Koska laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on usein jonkin ilmiön ymmärtämi-

nen, on yleistä että kohderyhmä on pieni ja se valitaan tutkimusaiheen mukaan (Eskola & Suoranta 2001:18). Täytetyistä lomakkeista ei kuitenkaan tullut tarpeeksi kattavaa kuvaa vanhempien vanhemmuustaitojen muutoksesta ryhmän aikana. Tästä syystä päädyin haastattelemaan vanhempia teemahaastattelun muodossa. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, eli haastattelunaihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010:195). Teemahaastattelu on usein avoin ja haastateltava pääsee tahtoessaan puhumaan vapaamuotoisesti ja tällöin kerätty materiaali edustaa haastateltavia (Eskola & Suoranta 2001: 86). Koin, että teemahaastattelulla sain parhaiten vanhempien oman äänen esille tutkimuksessani.

5.4 Teemahaastattelut

Yhteyshenkilöni Omaiset mielenterveystyön tukena Uusimaa ry:stä välitti ryhmässä mukana olleille vanhemmille haastattelupyynnön. Aluksi haastattelupyynnöä välitettiin niille viidelle vanhemmalle, jotka olivat palauttaneet kaikki lomakkeet. Näistä vanhemmista kaksi suostui haastatteluun. Toivoin saavani enemmän haastateltavia, jotta aineistosta tulisi tarpeeksi kattava. Ohjaavan opettajani kanssa päädyimme siihen tulokseen, että esitän haastattelupyynnön myös niille vanhemmille, jotka eivät olleet palauttaneet kaikkia lomakkeita. Tästä joukosta yksi vanhempi suostui haastatteluun. Olisin mielelläni haastatellut useampaa vanhempaa, jotta olisin saanut mahdollisimman kattavan ja laadullisen kuvan ryhmän vaikutuksista. Pohdinkin pitkään saanko kolmelta haastateltavalta tarpeeksi materiaalia tutkielmaani. Omaiset mielenterveystyön tukena Uusimaa ry:n yhteyshenkilöni oli sitä mieltä, että se on riittävä määrä lomakkeiden kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole olemassa sääntöä haastateltavien lukumäärälle ja usein ensimmäisessä opinnäytetyössä aineisto kannattaa rajata huolella omien taitojen ja ajan suhteen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aineiston keruuseen ei saisi mennä liikaa aikaa, sillä myös aineiston purkaminen on aikaa vievää (mt).

Haastateltavalle haastattelutilanne tulee olla täysin vapaaehtoinen ja ketään ei saa painostaa haastatteluun (Eskola & Suoranta 2001:92). Vanhemmuus on arka aihe ja se voikin olla osasyynä sille, että kaikki eivät suostuneet haastattelupyynnöön. Koska kolme haastateltavaa on vähäinen määrä, päätin kiinnittää erityistä huomiota haastattelutilanteeseen, jotta saisin haastateltavilta tarpeeksi materiaalia. Haastatteluiden jälkeen tulin itsekin siihen tulokseen, että haastateltavia oli sopiva määrä ja sain niistä riittävästi materiaalia case-muotoiseen tutkimukseen.

Teemahaastattelu vaatii tutkijalta huolellista aihepiiriin perehtymistä sekä haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelu kyetään kohdentamaan oikeisiin teemoihin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Itse en ole ollut vanhempainryhmissä mukana, koska ryhmät olivat suljettuja. Olin perehtynyt menetelmään teorian avulla ja keskustellut jonkin verran

ryhmän vetäjien kanssa ryhmästä. Näin olin tietoinen siitä, mitä aiheita ryhmässä on käsitelty ja minkälaisia ohjaustapoja on käytetty.

Haastattelut toteutin kevään 2011 aikana. Teemahaastattelun aihepiirit kokosin tutkimustehävieni mukaan. Teemahaastattelussa tutkija on valmistellut aihepiirit eli teemat, joista haastattelussa tullaan keskustelemaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkija voi myös tehdä pieniä apukysymyksiä keskustelun vauhdittamiseksi, mutta haastattelun ei tule olla tarkkojen kysymysten esittämistä, vaan teemoista pyritään keskustelemaan varsin vapaasti (mt). Minulla oli hyvin vähän kokemusta haastattelun toteuttamisesta, joten tein teemojeni alle apukysymyksiä. Näin varmistin sen, että haastattelussa tulisi varmasti käsiteltyä kaikki aiheet.

Haastattelukäytännöt tulee testata etukäteen ja myös nauhurinkäyttö on syytä opetella ennen oikeita haastattelutilanteita (Eskola & Suoranta 2001: 88). Ennen haastattelua testasin teemahaastattelurunkoni (liite 3) kahdella henkilöllä. Tämä oli tietenkin haasteellista, sillä kyseiset henkilöt eivät olleet käyneet vanhemmuusryhmää. Mutta testaamisella sain hieman kokemusta teemahaastattelusta ja pääsin kokeilemaan haastattelurunkoni käytännöllisyyttä. Testihaastatteluissa havaitsin haastattelurungossani hieman toistoa ja muutin sitä toimivampaan suuntaan. Myös ohjaava opettajani ja yhteyshenkilöni tarkastivat haastattelurunkoni.

Haastattelupaikan valintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota ja sen valinnassa tulee pitää mielessä haastateltavan näkökulma (Aaltola & Valli 2001: 27). Päätin suorittaa haastattelut saman koulun tiloissa, joissa vanhemmuusryhmä toimi. Koin, että koulu olisi mahdollisimman neutraali paikka ja se oli myös vanhemmille tuttu tila. Koulu sijaitsi lähellä perheitä, joten tällöin haastattelusta kieltäytyminen ei johtunut ainakaan siitä, että haastateltava olisi joutunut matkustamaan pitkän matkan haastatteluun.

Ensikontakti haastateltaviin on tärkeä. Siinä on selvitettävä haastateltavalle tutkielman suorittaja ja tutkimuksen tarkoitus sekä painotettava tutkielman luottamuksellisuutta ja vapaaehtoisuutta. (Eskola & Suoranta 2001: 92-93.) Otin yhteyttä haastateltaviin ensin puhelimitse ja sovin ajan haastattelulle. Samalla kerroin opinnäytetyöstäni ja siitä, että tulen käsittelemään haastattelut luottamuksellisesti ja haastateltavat tulevat pysymään työssäni anonyymeina. Kerroin myös, että tarkoitukseni on nauhoittaa haastattelu ja pyysin heiltä suostumusta tähän. Yksi vanhemmista tahtoi tehdä haastattelun puhelinhaastatteluna, koska hänen aikatauluun ei sopinut tapaaminen koululla. Aluksi vierastin ajatusta puhelinhaastattelusta, mutta lopulta se sujui hyvin. Sain siitä kokemusta hoitaa tämänkaltaisia asioita puhelimitse.

Haastattelutilanteessa haastateltavan tulisi tuntea, että hän voi kertoa mitä tahansa ilman tuomitsemisen pelkoa. Luottamus onkin tutkimushaastattelun avainkysymys ja tutkielman tu-

los riippuu siitä, onko tutkija saavuttanut haastateltavan luottamuksen. (Eskola & Suoranta 2001:93.) Tähän kiinnitin haastattelutilanteessa erityistä huomiota, sillä haastateltavat eivät olleet tavanneet minua aikaisemmin. Ryhmän vetäjät olivat kuitenkin kertoneet osallistujille tutkimuksesta ja mahdollisesta haastattelusta, joten vanhemmat olivat tietoisia, että tutkimuksen suorittaa heille tuntematon henkilö. Ainoastaan puhelinhaastattelussa minulle tuli tunne, että haastateltava ei tahtonut minulle kaikkea kertoa ja sanoinkin hänelle, ettei hänen tarvitse kertoa sellaisia asioita joita ei itse halua. Puhelinhaastattelussa luottamusta on vaikea saada syntymään, varsinkaan jos ei ole koskaan kohdannut kasvokkain haastattelijaa.

Haastattelutilanteet aloitin kertomalla opinnäytetyöstäni ja kyselin hieman vanhempien tuntemuksia Ihmeelliset vuodet - ryhmästä. Pysin olemaan tilanteessa vastavuoroinen ja tarttumaan vanhempien kertomuksiin jatkokysymyksillä tai kertomalla omia kokemuksia. Vaikeimmaksi koin sen, etten lähtenyt liikaa neuvomaan vanhempia ja pohtimaan heidän esille tuomia ongelmia. Jos olisin ottanut liikaa terapeutin roolia, olisi voinut käydä niin, että tutkielmani olisi jäänyt vaille vastauksia.

Haastattelujen jälkeen suoritin litteroinnin, joka vei yllättävän paljon aikaa. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 25 sivua. Tämän jälkeen teemoittelin haastattelut tarkemmin tutkimustehtävien mukaan. Tämä oli helppoa, koska haastattelurunkoni oli selkeä ja eteni teemojen mukaan. Kun aineisto on luokiteltu teemoittain niin, että jokaisen teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset on aineistoa helpompi analysoida (Aaltola & Valli 2001: 41). Tutkijan on tärkeä tuntea aineistonsa hyvin ja se tulee lukea läpi useaan kertaan (Eskola & Suoranta 2001:151). Analysointivaiheessa minulle oli jo ehtinyt muodostumaan ajatuksia tutkimustuloksista, sillä olin litteroinnin aikana pohtinut paljon vanhempien kertomuksia. Koen, että pääsin hyvin sisälle vanhempien kokemuksiin. Lähdin analysoimaan aineistoani tutkimustehtävien mukaan, eli hyödynsin siinä teoriaa, jota olin käyttänyt apuna rakentaessani tutkimustehtäviä. Tämä on yleinen tapa analysoida teemahaastattelulla suoritettua tutkielmaa (mt: 153). Tässä analysointivaiheessa aineistoa pidetään ennalta esityksenä jostakin ja tarkastelu lähtee tuosta näkökulmasta (mt).

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa teoria tukee aineiston edustettavuutta ja yleistettävyyttä (Eskola & Suoranta 2001:83). Tästä syystä tutkimuksen luotettavuuden yksi mittari on tutkijan hyvä teoriaan perehtyneisyys. Tämä auttaa myös haastattelutilanteessa luotettavuuden syntyä. Toinen mittari jonka avulla luotettavuutta voidaan parantaa, on tutkimuksen etenemisen tarkka selostus, joka koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010: 232). Tästä syystä olen kuvannut suhteellisen tarkasti tutkimukseni etenemistä. Tutkielmani luotettavuutta lisää myös, että se pohjautuu kahteen tiedonkeruutapaan, täytettyihin lomak-

keisiin ja haastatteluihin. Tarkoitukseni oli, että haastateltavien ääni pääsee työssäni esille ja olen käyttänyt analyysin yhteydessä paljon suoria sitaatteja haastateltavien puheista. Tämä lisää myös työni luotettavuutta.

Tutkijan etiikkaa koetellaan useaan otteeseen tutkimuksen aikana. Eettisiä ongelmia nousee esille niin tiedon hankinnan kuin tiedon käytön välillä. (Eskola & Suoranta 2001: 52.) Tutkimusluvut tulivat Omaiset mielenterveystyön tukena ry:n kautta. He olivat alkuhaastatteluissa pyytäneet vanhemmilta luvan siihen, että heidän täyttämäänsä lomakkeita käytetään menetelmää koskevissa tutkimuksissa. Vanhemmat saivat itse päättää osallistuvatko he haastatteluun ja kerroin heille jo haastattelupyynnössä, että tulen nauhoittamaan haastattelut. Lähtökohtana tutkimuksessa on, että tutkittavat pysyvät anonyymeina ja heitä ei voida tunnistaa lopullisessa raportissa. Tähän olen kiinnittänyt huomiota muun muassa siten, että en mainitse sellaisia seikkoja tutkimuksessani joista vanhemmat voisi tunnistaa ja vanhempien sitaatteja lainatessani en erittele sitaatin sanojaa millään tavoin.

Ammattieettiset asiat on tärkeä pitää mielessä haastattelutilanteessa. Ihmisarvon kunnioittaminen ja hienotunteisuus ovat haastattelijan tärkeimpiä ominaisuuksia ja hänellä tulee olla kykyä tuntea empatiaa ja ymmärrystä, ilman haastateltavan tuomitsemista (Eskola & Suoranta 2001: 56; Aaltola & Valli 2001:50). Haastatteluni pääteemana on vanhemmuus ja se on erityisen arka aihe, varsinkin sellaisille vanhemmille jotka ovat saaneet paljon syyllistävästä palautetta lapsen ongelmallisesta käytöksestä. Haastattelijana minun tulee olla erityisen hienotunteinen ja ymmärtää, että vanhemmat saattavat pelätä, että syyllistän heitä haastattelussa. Ihmeelliset vuodet menetelmässä korostetaan positiivisia kasvatustapojen menetelmiä ja sen koko luonne on vanhemmuutta kannustava ja tukeva. En siis tahtonut haastattelulla syyllistää vanhempia lapsen käytösongelmista. Pidän haastattelun aiheen nykyhetkessä ja vanhempien omista kokemuksista. Kerran eteeni tuli tilanne, jossa vanhempi koki, ettei jokin ohjelman aikana opittu keino auttanut lapsen käyttäytymisen suhteen. Tällöin korostin, että jokainen lapsi on yksilö ja samat keinot eivät sovi kaikille. Painotin myös, että tahdon kuulla, mitä mieltä juuri vanhempi on itse menetelmän toimivuudesta, sillä he ovat parhaimpia ketomaan toimiiko menetelmät käytännössä. Tahdoin, että haastattelun jälkeen myös haastateltavat ovat itse oivaltaneet kehittyneensä vanhempina.

Eskola ja Suoranta mainitsevat, että toisinaan haastattelija joutuu pitämään yllä terapeutin ja haastattelijan kaksoisroolia, mutta tämä ei ole ongelma, jos heidän välillään ei vallitse yleisesti riippuvuussuhdetta (2001: 55). Varauduin siis siihen, että vanhemmat saattavat kysyä minulta mielipidettä tai neuvoa liittyen keskusteluissa käytyihin teemoihin. Näissä tilanteissa pidin mielessä ammattieettiset periaatteet. Haastattelutilanteissa minulle oli hyötyä työkokemuksestani lasten vastaanotto-osastolla, jossa olen tehnyt työtä vanhempien parissa. Käy-

tännön työkokemuksella olen pystynyt kehittämään omaa ammattieettistä herkkyyttäni ja näin ollen minun on helpompi kiinnittää asiaan huomiota myös haastattelutilanteessa.

6 Tutkimustulokset

6.1 Taustatiedot

Tutkielmani koostui kolmen ryhmään osallistuneen vanhemman haastattelusta, sekä vanhempien täyttämistä lomakkeista. Ryhmään osallistujista 6 oli naisia ja kaksi miehiä ja heidän lapset olivat iältään 4 - 12-vuotiaita. Ryhmä toimi ajalla marraskuu 2010-helmikuu 2011. Lomakkeet vanhemmat täyttivät ryhmän alussa ja heti ryhmän jälkeen ja haastattelut toteutin noin kaksi kuukautta ryhmän loppumisen jälkeen. Lomakkeista muodostin taulukoita, joiden avulla vertailen eri menetelmien suosiota sekä sitä, miten vanhemmat ovat viettäneet yhteistä aikaa lapsien kanssa ennen ryhmää. Lomakkeista selvisi myös vanhempien luottamus nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Muut analyysin tulokset ovat muodostuneet teemahaastattelun aineistosta.

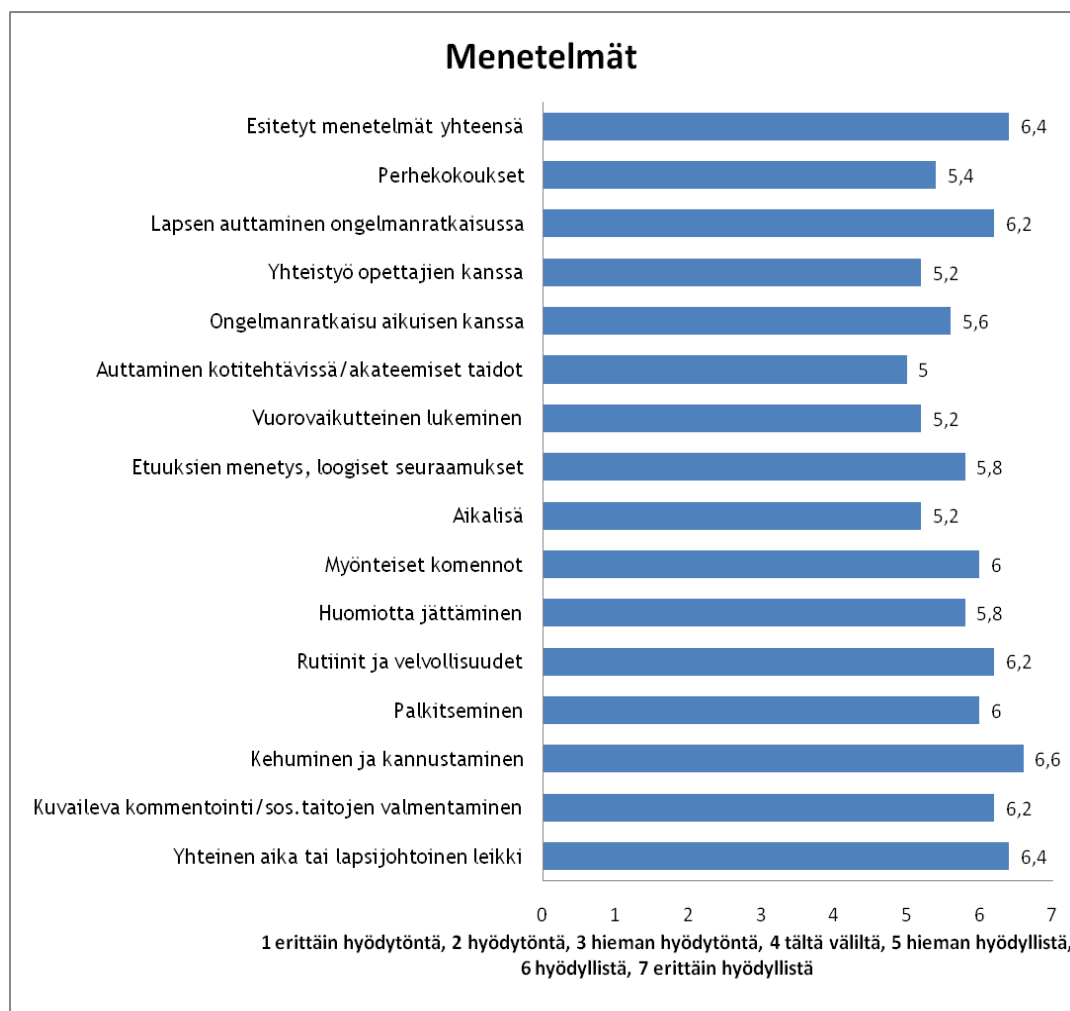
Vanhemmat olivat ohjautuneet ryhmään koulun vanhempainiltojen ja perheneuvolan kautta. Vanhemmat olivat hakeutuneet ryhmään, koska he kokivat tarvitsevansa tukea omaan jaksamiseen kasvattaessa haastavasti käyttäytyvää lasta ja eräs vanhempi toivoi saavansa katkaistua orastavan haasteellisen käytöksen jo varhaisessa vaiheessa. Haastatteluissa nousi esille se, että vanhemmat tahtoivat tukea omaan jaksamiseen ja oman uupumuksen voittamiseen, eivät pelkästään lapsen käytöksen muuttamiseen. Osa vanhemmista oli huolissaan siitä miten oma uupuminen vaikuttaa lapseen ja hänen kasvuun.

”Et peruslähtökohta siihen mihin kaipasin tukea oli juuri se, että kun yksin on kahen lapsen kanssa ja siinä oli niin paljon haastetta tän isomman kanssa, että mä aloin olla jo niin uupunut, että se oli negatiivissävytteistä yhteinen meidän arki, et mä koin että tää haastava lapsi ei saa tarpeeksi myönteistä palautetta, että hän vois kasvaa sillain ehjäksi ja hyvällä itsetunnolla varustetuksi.”

6.2 Uudet ohjaustavat

Ilmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmässä käydään läpi erilaisia kasvatuksellisia ohjaustapoja. Ohjaustavat ovat tavallisia kasvatukseen menetelmiä, mutta haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa niiden käyttöön tulee kiinnittää erityistä huomiota. Jos perheissä esiintyy säännöllisyyden puutetta, epäjohtonmukaisuutta seuraamuksista ja kyvyttömyyttä ongelmanratkaisuihin on lapsella riski saada käytöshäiriö, varsinkin jos lapsella on näiden lisäksi muita riskitekijöitä. (Moilanen 2004: 270).

Ilmeelliset vuodet - vanhempien palaute lomakkeessa (liite 1) kysyttiin vanhemmilta asteikolla 1-7 (1erittäin hyödytöntä - 7 erittäin hyödyllistä) miten hyödylliseksi he kokivat eri menettelytavat.

Taulukko 1: Ilmeelliset vuodet-ohjelman menetelmien vanhempien kokemat hyödyt

Taulukosta käy ilmi, että vanhemmat kokivat erityisen mielekkääksi kehumisen ja kannustamisen (6,6), yhteisen ajan (6,4), rutiinit ja velvollisuudet (6,2), sosiaalisten taitojen opettelu (6,2) sekä lapsen auttamisen ongelmanratkaisussa (6,2). Vähiten hyödyllisiksi näistä menetelmistä vanhemmat kokivat lapsen auttamisen kotitehtävissä (5), vuorovaikutteisen lukemisen (5,2) sekä yhteistyön opettajien kanssa (5,2).

Haastateltavat vanhemmat kertoivat, että moni menetelmästä oli heille jollain tavalla tuttuja ja kaksi vanhemmista oli käynyt aikaisemmin samantapaisen kurssin. Vanhemmat korostivat sitä, että tämän ryhmän myötä he olivat ymmärtäneet ohjaustapojen tärkeyden ja ryhtyneet kiinnittämään huomiota niiden käyttöön.

”No mun mielestä siinä käytiin läpi semmosii vanhemmuuden normaaleja juttuja jotka pikassa ja nopeessa tilanteessa unohtuu ja jää taustalle. Toi ryhmä auttaa ehkä siihen, että siihen tulee se harkinta mukaan päivittäisessä elämässä.”

Erityisesti menetelmien myönteisyys oli vanhempien mieleen. Kasvatuksessa lähdetään helposti muuttamaan lapsen käytöstä rangaistuksilla ja seuraamuksilla, mutta Ihmeelliset vuodet - menetelmässä korostetaan myönteistä huomiota. Haastateltavat kokivat, että juuri myönteisyydellä he olivat saaneet parhaita tuloksia aikaan lapsensa käytöksessä.

Myös haastateltavien puheissa korostui kehumisen ja kannustamisen mielekkyys. Vanhemmat kokivat, että kehuminen ja kannustaminen yhdistettynä huomiotta jättämiseen oli yksi parhaiten toimiva menetelmä. Kehumista he olivat jonkin verran aikaisemminkin käyttäneet, mutta uutena asiana oli tullut kehumisen ajoittaminen heti kun lapsi toimii oikein.

”Musta tuntuu et mä oon lisännyt sitä tosi paljon ainakin puheissa siis sillä tavalla, et mä pystyn antaa heti palautetta hyvästä teosta ja hyvästä käytöksestä. Pystyy antaa kokoajan luontevammin. Kyl sitä mun mielestä aikasemminkin tuli, mut nyt tulee herkemmin ja oikeestaan silleen ettei siihen itse enää kiinnitä niin paljon huomiota kun se tulee niin kun osaksi normaalia elämää.”

Vanhemmat kokivat, että tällä oli ollut selkeä vaikutus lapsen käytökseen ja lapset olivat jo alkaneet odottaa kehuja joka tilanteessa. Yksi vanhemmista korosti kehumisen merkitystä myös omaan jaksamiseen. Kun kiinnitti huomiota lapsen hyvään käytökseen, ei itselle syntynyt syyllisyyden tunnetta negatiivisuudesta. Osa haastateltavista mainitsi kehumisen haittapuolena sen, että toisinaan heidän oli hankala löytää mitään kehumisen arvoista lapsen käytöksestä. Näissäkin tilanteissa vanhemmat mainitsivat syyn luultavasti johtuvan omasta viireystilasta, eikä niinkään lapsen erittäin huonosta käytöksestä.

”Joo, sit on välil sellasii päivii et mä en löydä mitään kehuttavaa. Et ei niin ku ei vaan mitään. Mut tota sekin on vähän siinä omasta viretasosta kiinni miten sitä jaksaa kattoo positiivisesti.”

Huomiotta jättämisen hyvänä puolena vanhemmat kokivat sen, että negatiivisuuden kehä ei päässyt liikkeelle. Vanhemmat olivat huomanneet, että rauhallisena pysyminen ja lapsen provosoivaan käytökseen puuttumatta jättäminen rauhoitti yleensä tilanteen nopeasti. Komentaminen ja rangaistukset usein vain pahensivat tilannetta ja saivat lopulta niin lapsen kuin vanhemmankin menettämään malttinsa.

”Ja nyt esimerkiksi lapsen kiukun osaa kääntää sen niin, että se kiukuttelija jääkin yksin. Että sille voi kääntää selkensä, ettei siitä tuu se huomion keskipiste. Et se oli sieltä kurssilta yksi sellanen jonka oppi ite.”

Ryhmässä yhtenä kotitehtävänä oli kodin yhteisten sääntöjen luominen. Haastateltavista yksi oli kokenut tämän hyvin tärkeäksi ja tehnyt sääntöjä pitkää yhdessä lasten kanssa ja kirjannut ne myös ylös. Yksi vanhemmista oli keskustellut lastensa kanssa säännöistä ja yksi koki, että hänen lapsensa olivat vielä liian nuoria yhteisten sääntöjen pohdiskeluun ja, että säännöt syntyvät arjessa ajan myötä. Jos säännöistä oli perheessä keskusteltu yhdessä, olivat lapset läheneet innoissaan tähän keskusteluun mukaan. Parhaiten lapset noudattivat niitä sääntöjä, jotka he olivat itse keksineet. Haastateltavat kertoivat myös, että sisarusten keskinäinen kiinnostelu ja tappelu oli vähentynyt, kun perheessä oltiin ääneen puhuttu, ettei toisen kiusaamista ja lyömistä hyväksytä ja jokaista perheenjäsentä tulee kohdella arvokkaasti.

”Säännöistä me ei tehty mitään taulukkaa. Mut siinä oli niin ku et omat huoneet kummallakin lapsella, et niihin ei oo asiaa eikä saa mennä räpeltää toisen tavaroita ja tämmöstä yleistä, et omat jäljet siivotaan ja kysytään lupa jos mä en oo kotona. Lapsille omat huoneet ja omat tavarat oli tärkeitä. Ne on tosi tiukkoja toisillensa niistä.”

Haastateltavien puheissa nousi esille se miten hyvin vanhemmat olivat tuoneet ja soveltaneet menetelmiä omaan arkeen sopivaksi. Vanhemmat eivät noudattaneet orjallisesti ryhmän oppeja, vaan he käyttivät luovasti niitä menetelmiä, jotka he kokivat omalle lapselleen sopivaksi.

”sitten tää aikalisä, se toimii jonkin aikaa, mut sit se pitää jättää pois ja kun se käytös on muuttunu ja sit mä oon huomannut et on hyvä pitää taukoa et se ei ole käytössä ollenkaan, jos sen haluaa ottaa johonkin toiseen tarkotukseen käyttöön, niin siinä pitää olla tarpeeksi väliä, muuten se ei toimi.”

Haastateltavat eivät kokeneet, että mikään menettelytavoista olisi ollut epäkäytännöllinen, mutta he olivat huomanneet, että kaikki menetelmät eivät toimineet kaikille lapsille. Eräs haastateltava esimerkiksi kertoi, ettei hänen lastaan saa innostumaan palkitsemisella, ellei palkinto ole jotain hyvin isoa, kuten uusi pelikonsoli. Toinen haastateltavista taas mainitsi, että hyvän käytöksen palkitseminen saattaisi toimia, mutta hänellä ei aina vanhempana riitä energiaa tämänkaltaiseen kasvatukseen.

Yllä olevasta taulukosta ja haastateltavien puheista voi päätellä sen, että vanhemmat kokivat mielekkäimmäksi ne menetelmät, joita he ovat itse pystyneet muokkaamaan omaan persoonaan ja arkeen sopivaksi. Hyvin täsmälliset ohjeet, jotka noudattavat tarkkaa kaavaa ovat

jääneet selkeästi vähemmälle käytölle. Kukaan haastateltavista ei maininnut ottaneensa käyttöön esimerkiksi perhekokouksia tai vuorovaikutteista lukemista. Osa syynä näiden menetelmien käyttämättä jättämisessä voi myös olla lapsien iässä. Tämä ryhmä oli selkeästi suunnattu kouluikäisten lasten vanhemmille ja kouluikäisten kanssa toimii erilaiset menetelmät, kuin tarhaikäisten kanssa. Eräs vanhempi puhuikin siitä, että nuoremman lapsen kanssa hyvän käytöksen palkitseminen toimii loistavasti, mutta murrosikä lähentelevän lapsen kanssa siitä ei ole enää hyötyä. Hän pohtikin, että hänen täytyisi etsiä Ihmeelliset vuodet - kirjasta uusia menetelmiä, jotka toimisivat murrosikäiseen lapseen.

"... Vanhemmalla on tullu sellanen rankempi teinivaihe, oikeesti mun täytyy tutkia se (kirja) läpi, et mitä sieltä löytyisi. Se on niin kuin erilaista. Se on jo isomman lapsen sellasta. Sä et voi saman lailla kohdella sitä kun pienempää."

6.3 Vanhempien luottamus itseensä vanhempana

Yksi Ihmeelliset vuodet- ryhmän tarkoituksena on lisätä vanhempien itseluottamusta toimia hyvänä kasvattajana omalle lapselleen. Itseensä luottava vanhempi tuntee lapsensa temperamentin ja kehityshaasteet, joten he kykenevät löytämään tästä ohjelmasta omalle lapselleen sopivat menettelytavat ja nauttimaan kasvattamisesta. He luottavat omaan järkeensä ja mielikuvitukseensa ja ovat valmiita opettelemaan uusia asioita yhdessä lapsensa kanssa. (Webster-Stratton 2009a:21-22.)

Ihmeelliset vuodet vanhempien palautelomakkeessa (liite 1) kysyttiin asteikolla hyvin epävarma - hyvin luottavainen kuinka luottavainen vanhempi on sen suhteen, että hän selviää lapsen tämän hetkisistä käytösongelmista. Viidestä vastaajasta kaksi oli asian kanssa hyvin luottavaisia, kaksi luottavaisia ja yksi melko luottavainen. Lomakkeessa kysyttiin myös kuinka luottavainen vanhempi on sen suhteen, että hän selviää tulevista ongelmista kotona käyttäen ryhmässä opittuja taitoja. Tässä kolme vastaajaa viidestä oli luottavaisia ja kaksi melko luottavaisia.

"Kyl mä varmaan pärjään. Pinna menee välillä mut se nyt varmaan menee kaikilla (...) en mä usko että mitään ylitsepääsemätöntä tulee, mut ikää tulee lisää lapsille niin ongelmat ja tilanteet muuttuu ja sit on aina hetki jotain ja sit se taas muuttuu. Kun jokin sujuu tulee aina jotain uutta. "

Haastateltavat kokivat pärjäävänsä lastensa tämän hetkisten ongelmien kanssa, mutta osa heistä pelkäsi lapsen tulevaa murrosikää ja sen tuomia haasteita. Eräs haastateltava pohti, että näillä keinoilla ei välttämättä voida enää vaikuttaa lapseen, joka on jo joutunut syvälle ongelmiin ja jonka käytös on erittäin haastavaa. Haastateltavien puheista heijastui se, että

he kokivat ryhmän antaneen keinoja juuri päiväkotiki ja ala-asteikäisten lasten kanssa toimimiseen, mutta juuri murrosiän ongelmiin he toivoivat uusia työkaluja. Vanhemmat olivat pohtineet paljon tulevaa ja sen tuomia uusia haasteita. Vaikka puheissa oli aistittavissa pelkoa, olivat vanhemmat selkeästi suunnitelleet miten he voisivat toimia välttääkseen mahdollisia tulevia ongelmia. Haastateltavat kokivat, että osaavat nyt etsiä apua uusiin ongelmatilanteisiin esimerkiksi Ihmeelliset vuodet kirjasta ja osalla oli hoitokontakteja muualle.

”No tällä hetkellä mä uskon et tää sanotaanko ala-aste aika menee varmaan ihan näillä voimilla, mut voin mä sanoa, että pelolla ja kauhulla mä odotan murrosikää. Et mä en viitti sitä edes kauheesti ajatella, koska mulla alkaa tulla niin kauheita kauhukuvia mieleen. (...) mä oon huolissaan että millaisella mallilla vois lasta turvallisesti kasvattaa, että ainakaan sen takia se ei ajautuisi huonoon seuraan. ”

Kasvatus on helpompaa, jos vanhemmat ovat ymmärtäneet lapsensa käyttäytymisen syitä ja oman toimintansa merkitystä lapsen kasvuun (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 182). Vanhemmuushan ei ole vain yksi aikuisen ominaisuus, vaan aikuinenkin kasvaa ja kehittyy lapsen kasvun myötä (Tamminen 2004:69). Haastateltavat korostivat, että suurin oppiminen tapahtui juuri siinä, että he ovat ymmärtäneet oman toiminnan vaikutuksen lapsensa käyttäytymiseen. He ymmärsivät, että jos he itse puhuvat lapselle epäystävälliseen sävyyn, puhuu lapsi heille samalla tavalla tai, että hillitsemällä omat tunnereaktiot välttyttiin ikäviltä kiistatilanteilta.

”Mut se ymmärrys siitä, et miten valtavan paljon vanhemmat sillä omalla käytöksellään ja mallillaan vaikuttaa siihen lapsen käytökseen. Et sen on tajunnut, ja myös se pikku piiloviestintä, et miten merkityksellistä se loppujen lopuksi on.”

Teoriaosuudessa mainitsinkin, että vanhemman ja lapsen temperamenttien sopimattomuus voi johtaa pahimmassa tapauksessa käytöshäiriön syntyyn (Moilanen 2004:271). Tästä syystä varsinkin haastavan temperamentin omaavien vanhempien tulisi osata käyttää keinoja, joilla hallita omaa käytöstään. Haastateltavat vanhemmat kokivatkin, että lapsen tunnereaktiot oli nyt helpompi hyväksyä, koska he olivat oppineet keinoja, joilla hillitää omaa käytöstään näissä tilanteissa. Nämä tilanteet olivat kuitenkin vielä haastavia ja vanhemmat korostivat sitä, että he joutuvat vielä kiinnittämään paljon huomiota tähän ja toisinaan he menettivät itsehillintänsä. He kuitenkin ymmärsivät, että virheitä välillä sattuu ja niitä ei tule jäädä pohtimaan liikaa. Eräs haastateltava totesikin, että eihän hän mikään robotti ole. Tärkeintä on keskustella tilanteesta lapsen kanssa molempien rauhoituttua ja pyytää anteeksi.

”siinä on se hankaluus, kun mä oon itse hirveen temperamenttinen ja tunteella elävä ihminen, et koskaahan meidän perheessä ei tuu sellasta tilannetta, että me suhtauduttaisiin hir-

veen rauhallisesti asioihin, et se ei oo mahdollista. Mut jotenkin niitten suurempien tunnekuohujen ja niissä sen maltin pitäminen vaatii multa itseltäänkin semmoista valtavaa harjoitustyötä koko aika.”

Yksi haastateltavista vanhemmista koki saaneen apua siihen miten voi välttää nuorempien lasten kohdalla ne virheet jotka ovat tapahtuneet vanhemman lapsen kohdalla. Toinen haastateltavista puhui myös siitä, että ryhmä antoi ymmärrystä lapsen käytökselle ja sen hyväksymiselle, että lapsi tulee aina olemaan haastava kasvattaa ja hänen vanhempansa tulee pyrkiä varmistamaan, että lapsella on mahdollisuus kasvaa itseään kunnioittavaksi aikuiseksi luonteensa haastavuudesta huolimatta. Hän mainitsi, että hänellä oli ollut aikoja jolloin hän ei nähnyt lapsessaan mitään hyvää, mutta ryhmän myötä hyvän näkeminen taas helpottui. Vanhempi oli ymmärtänyt, että haastavan temperamentin omaavaa lasta tulee kasvattaa hyvin johdonmukaisesti ja lapsen haastavuus tulee aina olemaan osa hänen luonnettaan.

”Kun oli välillä semmoisia aikoja, että näki sen oman lapsensa sellasena, kun se olis joku piru, ettei näe enää sitä ihanaa lasta niin silloin säikähti ite, et apua nyt täytyy tehdä jotain. Et sit kuitenkin näkee siinä omassa lapsessaan sen, et miten aivan ihana se on ja miten kiltti se on ja miten siinä on aivan valtavan hienoja ominaisuuksia mitä voi ihailta, et kuhan niitä saisi vaan jotenkin suunnattua silleen järkevästi.”

Osa haastateltavista kertoi, että ryhmän alussa he kokivat syyllisyyttä, kun he ymmärsivät miten heidän oma käyttöksensä todella vaikuttaa lapseen. Heistä myös tuntui, että toiset vanhemmat selvisivät kotitehtävistä heitä paremmin ja muilla meni muutenkin asiat helpommin. Ajan myötä syyllisyys kuitenkin hävisi ja he pystyivät antamaan itselleen anteeksi. Heidän itseluottamuksensa vanhempansa kohosi, kun he ymmärsivät, että he ovat parhaimmat vanhemmat lapsilleen varsinkin nyt, kun he ovat hakeutuneet ryhmään ja ovat valmiita muuttamaan omaa käytöstään lapsen parhaaksi.

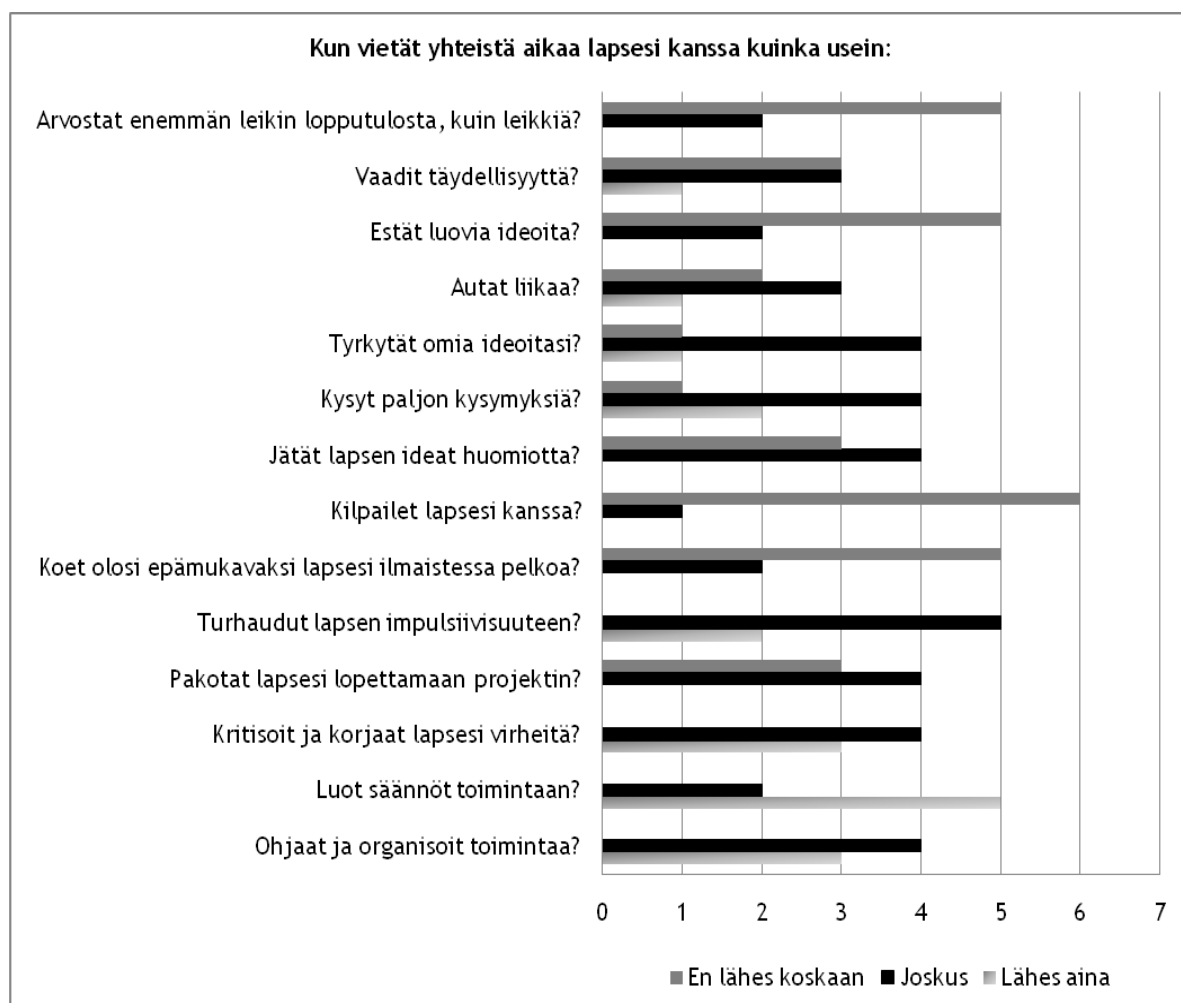
”Välillä tuli sellainen olo et okei noil menee kirjan mukaan, mul menee ihan päin seiniä. Mutta keinoja ja paljon vihjeitä miten realissa ja kylhän mä sitä mieltä oon, että mä oon paras vanhempi omille lapsille.”

Ylipäätään vanhemman rooli oli selkiytynyt selvemmin haastateltaville. Heidän puheissaan korostui se, että he kokevat olevansa vanhempia ja heidän vastuullaan on tehdä viimekädessä lasta koskevat päätökset. Tämä korostui varsinkin lasten harrastuksista puhuttaessa. Harrastuksia oli tullut ja mennyt ja lapsi oli saanut itse päättää lopettamisista. Nyt vanhemmat korostivat, että eivät enää anna lapsen tehdä itse tämänkaltaisia päätöksiä, vaan ne kuuluvat aikuisen päätäntävällän alle.

”nyt mä aattelin että syksyllä mä pakotan sen johonkin harrastukseen, et sit mä käytän sitä aikuisen valtaa siihen.”

6.4 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutus

Vanhemmat täyttivät ryhmän alussa yhteisen ajan arviointilomakkeen (liite 2), jossa tutkittiin vanhemman käytöstä viettäessään aikaa lapsen kanssa.

Taulukko 2: Ihmeelliset vuodet vanhempien yhteisen ajan arviointi.

Taulukosta voi päätellä, että vanhemman ja lapsen yhteinen aika oli aikuisjohtoista. He ohjasivat lähes aina toimintaa ja loivat sille säännöt. He myös korjasivat lapsensa virheitä usein ja turhautuivat lapsensa tarkkaamattomuuteen ja impulsiivisuuteen. Tästä taulukosta päätellen yhteinen aika on ollut kuitenkin jollain tapaa myös vastavuoroista ja lapsikin on saanut tuoda itseään esille. Suurinosa vanhemmista ei nimittäin ole lähtenyt kilpailemaan

lapsen kanssa tai lähtenyt estämään lapsen luovia ideoita. He arvostavat myös enemmän itse leikkiä, kuin sen lopputulosta.

Ilmeelliset vuodet-ohjelmassa korostetaan vuorovaikutteista leikkiä ja yhdessä oloa, joka menee eteenpäin lapsen ehdoilla. Leikki tarjoaa lapselle mahdollisuuden oppia erilaisia asioita, mutta tämä ei tarkoita sitä, että vanhemman tulisi ohjata leikkiä tai yhteisiä hetkiä opettavaiseen suuntaan. Leikki luo lämpimän suhteen perheenjäsenten välille ja vahvistaa heidän välistä kiintymystä. (Webster-Stratton 2009a: 29.)

Hyvän vuorovaikutuksen perusta on perheen yhteinen aika. Työelämän kiireet ovat vähentäneet perheen yhteistä aikaa, mutta edelleen lasten kasvatukseen vaatii aikaa, läsnäoloa ja päättäväisyyttä (Korhonen 2002: 73). Haastateltavat vanhemmat kertoivat, että ryhmän myötä he ovat lisänneet yhteistä aikaa lasten kanssa. Heidän yhteinen aikansa käsitti yhteisiä ruokailuhetkiä, harrastuksissa käyntejä, elokuvailtoja ja yhdessä suunniteltua ja toteutettua matkaa. Leikkimisen mainitsi vain yksi vanhempi, mutta tämä luultavasti johtui siitä, että kyseessä oli jo kouluikäisiä lapsia. Vanhemmat olivat sisäistäneet sen, ettei yhteisen tekemisen tarvitse olla tarkasti suunniteltua vaan sen voi toteuttaa arjen pienissä hetkissä. Eräs vanhempi pohti sitä, että suurimmat ongelmat lapsen kanssa lähti luultavasti siitä, kun hän ei enää oman väsymisen takia jaksanut viettää tiivistä aikaa lasten kanssa. Ryhmän myötä hän oli taas ryhtynyt lisäämään yhteistä aikaa ja hän koki kodin ilmapiirin selkeästi muuttuneen parempaan.

”Joo se oli (yhteinen aika) kanssa semmonen joka niin kun jäi sillä tavalla, et se oli tosi tarpeellinen muistutus, kun jotenkin mä sen ryhmän aikana pysähdyin miettii miten ne paheni kokoajan ne tietyt asiat, et ok lapsi kasvaa ja kaveripiiri muuttuu ja monella asialla on siihen vaikutus, mut osatekijä on myös se kun se oli vielä ainut lapsi niin me tehtiin tosi paljon yhdessä kaikkee, mut toisen syntymän ja kävelee lähden jälkeen se jäi.”

Eräs vanhempi puhui siitä, että ryhmä oli tuonut yhteisiin hetkiin myös välittömyyttä ja spontaanisuutta. Hän koki nyt tärkeämmäksi viettää aikaa lasten kanssa, pyykit ja muut kodintyöt saivat tarvittaessa odottaa. Hyvä vuorovaikutus onkin sitä, että vanhempi kykenee nauttimaan lapsestaan ja on emotionaalisesti saatavilla (Hermanson 2008). Toinen haastateltava taas kertoi, kuinka oli tämän kautta saanut lapsen innostumaan kotitöistä ja ne olivat osa perheen yhteisiä hetkiä.

Haastateltavat kokivat, että heidän vuorovaikutus lasten kanssa oli parantunut ryhmän myötä ja tämä myös mielestäni heijastui vanhempien puheissa. He tiesivät lapsiensa murheet ja ilon aiheet ja pohtivat paljon miten voisivat auttaa lapsiaan pärjäämään paremmin tulevaisuudessa. Eräs vanhempi koki, että ryhmän myötä myös lapset ovat oppineet

tuntemaan hänet paremmin ja tämä on edesauttanut paremman vuorovaikutuksen syntyä. Toinen haastateltava mainitsi, että kehuminen ja kiittely lähensi hänen ja lapsien välejä; kun vanhempi huomioi ja kehui lapsiaan, ryhtyivät myös lapset osoittamaan kehuja vanhemmalle. Kehujen ja kiitosten voimaa ei tulisikaan koskaan aliarvioida, ne tuovat yllättävän paljon voimia ja auttavat jaksamaan eteenpäin vaikeissakin hetkissä.

”No kun se kiittely tuli niin kyl se niin kuin pehmensi vähän (vuorovaikutusta). Toi pienempi huomasi ainakin sen heti. Se oli ”äiti, sä oot niin paras äiti”. Kun oli sitä kehumista niin sitä sai itsekin.”

Yksi haastateltavista ei kokenut ryhmän parantaneen hänen ja hänen vanhimman lapsensa vuorovaikutuksen laatua. Tämä saattoi johtua siitä, että lapsen käytös oli jo hyvin haastavaa ja hän lähenteli murrosikää. Toisaalta haastattelijana minulle tuli tunne, että vanhempi koki tilanteen lapsen kanssa jo niin vaikeaksi, että hän oli lakannut yrittämästä. Vaikka Ihmeelliset vuodet - menetelmän metodit painottuvat enemmän taapero- ja alakouluikäisten lasten kasvatukseen koen, että niistä voi olla apua myös murrosikäisten ja vaikeasti oireilevien lasten kanssa. Tällöin tulee vain käyttää enemmän aikaa ja kärsivällisyyttä tulosten aikaansaamiseen.

6.5 Yhteenvetoa tuloksista

Tutkimustehtävinäni oli selvittää ovatko kyseisen ryhmän vanhemmat muuttaneet ohjaustapojaan, miten heidän luottamus itseensä vanhempana on muuttunut ja onko vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa tapahtunut muutoksia ryhmän aikana. Mielestäni yllä olevien analyysien perusteella voidaan sanoa, että ryhmä on saanut muutosta aikaan kaikissa kolmessa tutkimustehtävien aihealueissa.

Vanhemmat ovat ymmärtäneet erilaisten ohjaustapojen tärkeyden ja löytäneet itselleen mielekkäitä ja toimivia ohjaustapoja. Vanhemmat kertoivat, että osa ohjaustavoista oli heille tuttuja, mutta ryhmän myötä niiden käyttö lisääntyi. Voimme siis todeta, että vanhemmat ovat muuttaneet ohjaustapojaan ryhmän myötä. Vanhemmat olivat myös alkaneet näkemään lapsensa uudessa valossa ja tahtoivat viettää aikaa heidän kanssaan. Perhe-elämä oli vanhempien mukaan muuttunut seesteisemmäksi ja myös lapset olivat oppineet tuntemaan vanhempia uudella tavalla. Vain yksi haastateltavista vanhemmista ei kokenut ryhmän vaikuttaneen positiivisesti hänen ja vanhimman lapsen vuorovaikutukseen. Näistä seikoista voidaan päätellä, että vanhempien ja lasten vuorovaikutus oli ainakin pääsääntöisesti muuttunut parempaan ryhmän myötä.

Elämä käytöshäiriöisen lapsen kanssa herättää vanhemmissa ärtymyksen tunteita ja he alkavat usein suosimaan autoritaarista vallankäyttöä. (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 168.) Lapsen käytöksestä huomioidaan vain kielteinen ja vanhemman on vaikeaa pysyä aikuisena kiistatilanteissa. Tämänkaltainen ketju vaarantaa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta (mt). Tutkimani vanhemmat olivat tämän ryhmän myötä pystyneet katkaisemaan uusilla ohjaustavoilla kyseisen ketjun ja se on varmasti ollut yksi tärkeimmistä vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta parantavista tekijöistä. Tätä voidaan pitää yhtenä onnistuneimpana muutoksena heidän vanhemmuustaidoissaan.

Ihmeelliset vuodet -ryhmän yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on, että vanhempien oman toiminnan säätelyyn liittyvät taidot kehittyisivät niin, että lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhde paranisi positiivisemmaksi ja rangaistuspainotteinen kasvatustyyli poistuisi (Seppänen & Hietala: 15). Haastateltavat painottivatkin juuri sitä, että tärkeimpänä asiana he olivat oppineet kiinnittämään omaan toimintaansa enemmän huomiota ja ymmärsivät sen, kuinka paljon oma toiminta vaikuttaa lapseen. Samanlaisia tuloksia Seppänen ja Hietala (16) saivat Vertti 2-hankkeen aikana toimivista vanhemmuusryhmistä. Näissäkin ryhmissä vanhemmat ryhtyivät prosessoimaan omaa käytöstään ja tunteitaan lastansa kohtaan ja heidän tietoisuus omista kasvatustavoista lisääntyi ryhmän aikana. Seppänen ja Hietala kokevat, että kyseistä tulosta voidaan pitää ryhmien yhtenä avaintuloksena. (Mt. 16.) Samankaltaisia tuloksia saatiin myös Pirkanmaalla toimineesta Ihmeelliset vuodet -ryhmästä (Montonen & Aspelin 2009: 13.) Pirkanmaan ryhmän vanhemmat kokivat tulleen varmemmaksi vanhempina ja oppineen katsomaan itseään peiliin kasvatustilanteissa (mt).

Kolmas tutkimuskysymykseni koski vanhempien luottamusta itseensä vanhempina. Ihmeelliset vuodet -ryhmän lopussa täytettävässä lomakkeessa (liite 1) pyydettiin vanhempia arvioimaan, miten ongelmat joiden takia vanhempi otti osaa ryhmään olivat muuttuneet. Arviointiasteikko oli välillä merkittävästi huonontunut - parantuneet paljon. Viidestä vanhemmasta kaksi koki ongelmien hieman parantuneen, kaksi parantuneen ja yksi koki ongelmien parantuneen paljon. Lomakkeessa pyydettiin myös arvioimaan lapsen käytöstä, jota he olivat menetelmän avulla pyrkineet muuttamaan. Kolme viidestä vanhemmasta koki, että lapsen käytös oli hieman parantunut ja kaksi koki lapsen käytöksen parantuneen. Nämä tulokset kertovat mielestäni siitä, että vanhemmat ovat kokeneet menetelmän toimivaksi ja saaneet sillä myös muutosta aikaan. Tulokset voivat kertoa myös vanhempien lisääntyneestä itseluottamuksesta toimia kasvattajana. Kun vanhempi on saanut varmuutta omiin taitoihin, eivät ongelmat enää tunnu niin suurilta ja vanhempi kykenee näkemään lapsensa positiiviset muutokset. Haastateltavien puheissa korostui se, että he näkivät nyt tulevaisuuden realistisena ja ymmärsivät, että epäonnistumiset kasvatustilanteissa kuuluvat normaaliin elämään. Heille oli myös selkiytynyt vanhemman rooli perheen päänä, vastuun kantajana ja rajojen asettajana. Ryhmä oli siis lisännyt heidän luottamustaan itseensä vanhempina.

Vanhempien tukiohjelmien vaikutukset näkyvät yleensä jollakin tietyillä alueilla, kuten vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen parantumisena ja vanhempien ohjauskeinojen tehostumisena. Niillä ei kuitenkaan yleensä ole suoranaista vaikutusta lapsen käytöshäiriöön. (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 181-182.) Tutkielmani osoittaa mielestäni sen, että perheiden varhainen tuki tulee kohdistua juuri vanhempien jaksamisen lisäämiseen ja vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen parantamiseen. Myös lastenpsykiatri Jari Sinkkonen korostaa, että vanhempainohjaus on yksi vaikuttavimmista hoitomuodoista (2005: 270). Käytöshäiriöisen lapsen käytöstä ei välttämättä koskaan saada täysin muuttamaan, mutta itseensä luottava ja hyvinvoiva vanhempi jaksaa paremmin suhtautua lapsen haastavaan käytökseen. Haastateltavieni puheissa korostui se, miten he olivat oppineet löytämään lapsistaan hyvää ja heidän suhtautuminen tulevaisuuteen oli realistista, mutta luottavaista. Vanhemmille suunnatut tukiohjelmien vaikutukset ovatkin tutkimuksissa näkyneet myös pitkällä aikavälillä (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 181-182.) Ryhmä sai vanhemmat voimaantumaan ja voimaantumisen tunne kantaa usein pitkälle tulevaisuuteen. Vanhempien voimaantumista voidaankin pitää yhtenä tärkeimpänä tekijänä Ihmeelliset vuodet-vanhemmuusryhmien tuloksissa.

Jotta vanhemmuusryhmä saisi muutosta aikaan vanhempien vanhemmuustaidoissa, tulee vanhemmalla olla tahtoa muuttaa kasvatustyyliään ja rohkeutta nähdä oman toimintansa seuraukset. Tutkielmassani mukana olleet vanhemmat olivat kaikki pääosin halukkaita muuttamaan kasvatustyyliään ja koin, että he olivat tehneet paljon työtä tarkastellessaan omaa toimintaansa. Ryhmän pitkä kesto (kolme kuukautta) antaa aikaa tälle tarkastelutoiminnalle ja itse-tutkiskelulle. Uskon myös, että vertaistuki ja onnistuneet kotitehtävät vakuuttavat lopulta epäilijät ja hekin uskaltavat luottaa menetelmän toimivuuteen. Minua jäi kuitenkin mietityttämään eräs tutkittava, joka koki vakaasti, ettei menetelmä tuonut apua hänen ja hänen vanhimman lapsensa vuorovaikutukseen ja, että ohjaustavoista ei ollut hyötyä kyseisen lapsen kanssa. Voiko tästä vetää johtopäätelmiä sille, että menetelmä ei ole sopiva murrosikäisten kasvatukseen vai eikö vanhempi ollut yrittänyt tarpeeksi tämän kyseisen lapsen kohdalla?

Haastateltavieni vähyydestä johtuen ei tutkielmastani voida tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Muutenkin tutkielmani koski vain yhtä tiettyä ryhmää ja tässä mukana olleita vanhempia. Tulokseni ovat kuitenkin yhteneväisiä viittaamiini toisiin Suomessa toimiviin Ihmeelliset vuodet -ryhmien arviointeihin. Mielestäni tutkielmani tuo tärkeää tietoa siitä, miten juuri vanhemmat ovat itse kokeneet ryhmän vaikuttaneen heidän vanhemmuustaitoihinsa ja tutkielmani kautta heidän äänensä pääsi kuuluviin. Loppujen lopuksi ryhmän käyneet vanhemmat ovat parhaimpia sanomaan, miten ryhmä on vaikuttanut juuri heidän vanhemmuustaitoihinsa. Toivottavasti Suomessa pyörivistä Ihmeelliset vuodet -ryhmien vaikuttavuudesta tehdään enemmän tutkimuksia ja näin saisimme vietyä eteenpäin ryhmän hyväksi koettuja vaikutuksia.

7 Pohdintaa

7.1 Ihmeelliset vuodet - menetelmän tarkastelua

Vanhemmille suunnatut tukiohjelmat ovat parantaneet perheiden hyvinvointia ja vaikutukset ovat näkyneet myös pitkällä aikavälillä. Tehokkaimpia tukiohjelmat ovat juuri alle kouluikäisten ja esikouluikäisten lasten vanhemmilla. Tällöin ongelmat eivät ole ehtineet kasaantua kovin suuriksi ja vanhemmilla riittää motivaatiota oman käytöksen tutkimiseen. Toisaalta myös kouluikäisten vanhempien tukiohjelmien on havaittu vähentävän vanhempien stressiä. (Poikkeus, Laakso, Aro, Eklund, Katajamäki & Lajunen 2002: 181 - 182.)

Tutkielmassanikin korostui se, että vanhempien kokema hyöty oli sitä suurempi, mitä nuorempia lapsia heillä oli. Tulevaisuus oli kuitenkin yksi suurin asia, joka huoletti haastateltaviani vanhempia. Jäinkin pohtimaan ovatko vanhempien vanhemmuustaidot yhtä hyvällä tasolla vuoden tai kahden päästä kuin nyt. Vanhempia huoletti paljon murrosikä ja eräs haastateltavista olikin kokenut, ettei ryhmä oikein antanut eväitä murrosikäisen kanssa toimimiseen. Tutkimani ryhmä oli suunnattu hieman vanhemmille lapsille, kuin aikaisemmat ryhmät. Ryhmäläiset tuntuivat kuitenkin kaipaavan vielä enemmän keinoja murrosikää lähentelevien lasten kasvattamiseen. He eivät ole toiveidensa kanssa yksin, sillä murrosikäisten huostaanotot ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina (Repo 2010). Suurimpia syitä juuri teini-ikäisten huostaanotoille ovat vanhempien jaksamattomuus tai päihdeongelmat, ristiriidat ihmissuhteissa, koulunkäyntivaikeudet sekä väkivalta (mt). Ihmeelliset vuodet - ohjelmalla saamme hyviä tuloksia päiväkotij- ja ala-asteikäisten lasten vanhempien kanssa ja se on mitä parhaita ennaltaehkäisyä tulevien ongelmien suhteen. Valitettavasti nyt murrosikäisten lasten vanhemmilla ei ole ollut mahdollisuutta käydä tämänkaltaista perhekurssia ja ongelmat perheissä ovat kasvaneet valtaviksi. Ihmeelliset vuodet - ohjelman perusajatuksena on lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen parantaminen ja vanhemman itseluottamuksen lisääntyminen. Uskon, että näillä perusajatuksilla kyettäisiin tukemaan myös murrosikäisten lasten vanhempia. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, itseensä luottava vanhempi jaksaa nähdä lapsensa positiiviset muutokset ja panostaa toimivaan vuorovaikutukseen.

Jäin myös pohtimaan miten voisimme varmistaa sen, että ryhmän käyneet vanhemmat pärjäisivät tulevaisuudessa lasten murrosiän kanssa. Osa tutkittavista koki sen jo nyt pelottavaksi ja osa ei välttämättä vielä edes kokenut aiheelliseksi miettiä asiaa. Moni toivoi jatkokurssia tai muuta vertaisryhmätoimintaa, jotta opit pysyisivät mielessä. Ehkäpä Ihmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmän käynneille voisi järjestää jatkokurssin lapsen murrosiän lähestyessä. Jatkokurssilla pystyttäisiin käymään enemmän murrosikään liittyviä asioita, kuten ongelmanratkaisutaitoja, varastamiseen ja valehteluun puuttumista sekä aikuisten välistä ongelmanratkaisua. Nämäkin osa-alueet kuuluvat Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan, mutta ehditäänkö niitä käydä tarpeeksi läpi peruskursseilla vai hautautuvatko ne kaiken muun hyödyllisen tiedon alle?

Tutkimani ryhmä kuului Ihmeelliset vuodet koulussa - hankkeen alle. Tässä hankkeessa opettajia on koulutettu käyttämään luokassa Ihmeelliset vuodet - menetelmän ohjaukskeinoja. Samalla luokkien oppilaiden vanhemmille tarjottiin mahdollisuutta osallistua Ihmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmään. Kun opettajat ja vanhemmat käyttävät samoja kasvatusmetodeja käytöshäiriöisten lasten ennuste paranee merkittävästi (Omaisiet mielenterveystyön tukena). Ajatuksena tämä kuulostaa hienolta ja on varmasti toimiva, mutta se synnyttää varmasti haasteita. Miten saataisiin juuri ne oikeat vanhemmat mukaan vanhemmuusryhmään, jotta apu menisi oikeaan paikkaan? Jos ryhmää tarjotaan kaikille koulun vanhemmille voi käydä niin, että ryhmään osallistuu vain aktiivisimmat vanhemmat, joilla ei ole välttämätöntä tarvetta ja uupuneet vanhemmat jättäytyvät ryhmästä pois, koska eivät halua jakaa ongelmiaan kaikkien kuullen. Eräs haastateltavani pohti myös tätä asiaa. Hän koki ongelmana myös sen, että kaikille avoimessa ryhmässä hyvin haastavien lasten vanhemmat saattavat kokea suuria epäonnistumisen ja huonommuuden tunteita, jos he eivät pärjää kotitehtävien kanssa yhtä hyvin, kuin ne joiden lapsilla ei ole pahempia ongelmia. Ihmeelliset vuodet - ohjelmasta hyötyvät kaikki vanhemmat, mutta taloudellisista syistä valintaa osallistujien kesken on varmasti pakko tehdä ja tällöin olisi toivottavaa, että ryhmä suunnattaisiin heille jotka saisivat siitä parhaimman tuen ja hyödyn.

Vaikka tutkielmani aiheena ei ollut tutkia miten ryhmä on vaikuttanut vanhempien ja opettajien yhteistyöhön, tahdon kuitenkin mainita tästä yhden asian johon kiinnitin huomiota. Taulukossa 1 (sivu 27) on listattu miten hyödyllisiksi vanhemmat kokivat eri menetelmät. Yhteistyö opettajien kanssa sai keskiarvoksi 5.2, eli se koettiin vain hieman hyödylliseksi. Samaan tulokseen ylsi myös muut akateemisiin taitoihin liittyvät menetelmät, kuten lapsen auttaminen kotitehtävissä ja vuorovaikutteinen lukeminen. Myöskään kukaan haastateltavistani ei maininnut, että ryhmä olisi vaikuttanut millään tavoin heidän yhteistyöhön opettajien kanssa tai lisännyt heidän aktiivisuuttaan lapsen koulunkäyntiä kohtaan. Tämä on mielestäni hieman harmillinen tulos, ottaen huomion sen, että ryhmä toimi juuri Ihmeelliset vuodet koulussa - hankkeen alla ja ryhmässä oli vanhempia, joiden lasten opettajat olivat käyneet Ihmeelliset vuodet Teacher classroom - koulutuksen. Käytöshäiriöisillä lapsilla on usein oppimisvaikeuksia ja vaikeuksia toimia isoissa ryhmissä. Heistä kolmasosa on oppinut lukemaan ikätovereita hitaammin ja heillä on usein puutoksia verbaalisissa kyvyissä ja toiminnanohjauksessa (Moilanen 2004: 268; Suvisaari & Manninen 2009). Tästä syystä myös kotona tulisi aktiivisesti panostaa lapsen akateemisiin taitoihin ja koulussa tulisi panostaa enemmän sosiaalisten taitojen opetteluun. Ihmeelliset vuodet Teacher classroom - ohjelmassa pyritään panostamaan juuri lasten oppimisvaikeuksien lieventymiseen ja luokan ryhmähengen parantumiseen ja ohjelmalla on saatu hyviä tuloksia aikaan Yhdysvalloissa (Webster-Sratton 2000: 9, 18). Toivottavasti tämän ohjelman vaikutuksia Suomessa tutkitaan enemmän ja siitä saataisiin meidänkin koulukulttuuriin toimiva menetelmä.

Ihmeelliset vuodet - ohjelma on rantautunut Suomeen vuonna 2005, mutta se on toiminut Yhdysvalloissa yli kaksikymmentä vuotta ja se on levinnyt ympäri maailmaa. Ohjelmaa on kehitelty monikulttuurisessa ympäristössä ja nykyään sitä käytetään Aasiasta Skandinaviaan (Incredible Years). Webster-Stratton uskoo, että ohjelman menestys ympäri maailmaa johtuu juuri siitä, että se sopii pienillä muutoksilla moneen eri kulttuuriin ja sen avulla voidaan kouluttaa yhtä aikaa usean eri kulttuurin edustajia (2009b:3). Ohjelma on otettu Suomessa ja muissa Pohjoismaissa hyvin vastaan ja en näe syitä sille miksi se ei voisi toimia meidän kulttuurisamme. Suomessa tehdyissä arvioinneissa kritiikkiä on tullut vain ohjelman liiallisesta positiivisuudesta (Montonen & Aspelin 2009: 25) sekä siitä, että ohjelma noudattaa liian tiukasti valmiiksi luotuja rakenteita ja vapaalle keskustelulle jää liian vähän aikaa (mt: 17; Seppänen & Hietala: 12). Opetusmuodoista puhuttaessa vanhemmat eivät ole erityisemmin pitäneet roolileikeistä ja videoista. Tässä varmasti korostuu kulttuurien erilaisuus. Suomalaiset ovat pidättyväisempiä ja tottumattomampia roolileikkien kaltaisiin harjoituksiin, kuin esimerkiksi amerikkalaiset. (Seppänen & Hietala: 11.)

Itse koen, että iso osa suomalaisten perheiden ongelmista johtuu juuri siitä, että meillä on tapana suhtautua asioihin negatiivisävytteisesti ja kasvatuskulttuurimme on sisältänyt enemmän kuria ja rangaistuksia, kuin kehuja ja kiitoksia. Myös avun pyytäminen ja tarjoaminen on meille hieman häpeällistä. Mielestäni on hienoa, että tutkielmassani korostui se, että vanhemmat olivat pitäneet ohjelmassa sen positiivisuudesta ja juuri kehuminen ja kannustaminen olivat saaneet suurimman suosion eri menetelmistä. Tämä kertoo siitä, että suomalaisetkin kaipaavat kehuja tuomaan mielihyvää ja ovat valmiita myös itse jakamaan niitä. Tämänkaltaisen positiivinen tukimuoto on juuri sitä mitä me suomalaiset tarvitsemme, sillä sen avulla pystymme kasvattamaan itseensä luottavia, positiivisia aikuisia ja näin samalla muutamme omaa kulttuuriamme hieman parempaan.

Opinnäytetyöni kautta olen päässyt tutustumaan Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan. Ennen tätä en ollut tietoinen tämänkaltaisista vanhemmuudenohjausmalleista. Tutkielmaani tehdessä vakuutuin ohjelman toimivuudesta ja mielestäni se on yksi tehokkain ja samoin myös taloudellisin keino ennaltaehkäistä perheiden vakavia ongelmia ja näin myös mahdollisia lasten huostaan ottoja. Myös ryhmän käyneet vanhemmat ja ryhmien ohjaajat ovat olleet vakuuttuneita ohjelman toimivuudesta. Olenkin yllätynyt, että Ihmeelliset vuodet - ohjelmasta tiedetään kentällä niin vähän. Olen tehnyt opinnäytetyöni aikana paljon keikkaluonteista työtä päiväkodeissa, ja lastensuojelussa, mutta olen viimeisen vuoden aikana tavannut vain muutamia ihmisiä, jolle ohjelma on ollut jollain tapaa tuttu.

THL:n LapsYTY-hankkeen yhteydessä tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että perheiden on vaikea saada tukea vanhemmuuteen lapsiperheiden palveluista (THL). Tutkimuksessa perään-

kuulutettiin perheiden ennaltaehkäisevien palveluiden tärkeyttä (mt). On harmillista, että Ihmeelliset vuodet - ohjelma on saanut Suomessa niin vähän näkyvyyttä. Ohjelman eteenpäin vieminen vaatii enemmän tutkimusaineistoa aiheen ympärille, mutta tällä hetkellä ohjelman toimivuudesta Suomessa ei ole valmistunut ainoatakaan tieteellistä tutkimustyötä. Tämä johtuu luultavasti siitä, että menetelmää on tutkittu laajasti muun muassa Norjassa ja Ruotsissa ja näistä saatua tietoa voidaan soveltaa myös suomalaiseen kulttuuriin. Esimerkiksi Norjassa on tehty ohjelmasta laaja-alainen tutkimus *The Incredible years - The Norwegian Webster-Stratton Programme 1998 - 2004* (Morch, Clifford, Larsson, Rypdal, Tjeflaat, Lurie, Drugli, Fossum & Reedzt). Tieteellisen tutkimustyön myötä sosiaali- ja hoitoalan ammattilaiset tulisivat tietoisiksi ohjelmasta ja he voisivat suositella sitä asiakkailleen tai käyttää ohjelman metodeja omassa työssään hyödyksi.

Ohjelman tavoitteet ja toimintatavat ovat helposti sovellettavissa kaikkeen hoito- ja kasvatustyöhön ja esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa voitaisiin soveltaa ohjelman metodeja. Ohjelman tullessa itselleni tutuksi olen työssäni lastensuojelulaitoksessa lisännyt muun muassa myönteisen huomion ja kehujen antamista ja ohjelmaan kautta olen saanut myös hyviä neuvoja omien tunteiden hallintaan työssä. Aikalisä on myös kasvattajalle oiva menetelmä ajatusten ja tunteiden selkiyttämiseen. Ihmeelliset vuodet - ohjelman menetelmät eivät ole toimivia vain käytöshäiriöisten lasten kanssa vaan niistä on hyötyä kaikenlaisessa kasvatuksessa. Toivonkin, että opinnäytetyöni edesauttaisi ohjelman tunnetuksi tekemistä ja ainakin itse pyrin levittämään sanaa ohjelmasta omien kollegoitteni keskuudessa. Ohjelmasta riittää varmasti aiheita tuleviin tutkielmiin ja toivottavasti monet ammattikorkeakouluopiskelijat tarttuvat tähän mielenkiintoiseen aiheeseen. Ohjelman vaikutuksista pidemmällä aikavälillä (esimerkiksi vuosi ryhmän jälkeen) olisi mielenkiintoista saada myös Suomesta tutkimustuloksia.

7.2 Oman työskentelyn tarkastelua

Kuullessani Ihmeelliset vuodet - ohjelmasta ja opinnäytetyömahdollisuudesta huomasin, että siinä yhdistyvät kaikki mielenkiinnon kohteeni. Minua kiinnostaa lastensuojelu ja perheiden varhaisen tuen palvelut. Olen myös työskennellyt paljon erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa ja tästä syystä olin iloinen, että pääsin tutustumaan lähemmin käytöshäiriöön. Opinnäytetyön tekeminen tästä aiheesta oli mielenkiintoista ja opin sen aikana hyvin paljon uusia asioita niin käytöshäiriöstä, vanhemmuudesta, kuin itse ohjelmastakin.

Mietin pitkään voinko valita aiheen, jossa osa lähteistä tulisi olemaan englanniksi. Minulla on lukihäiriö ja kielet ovat minulle aina olleet hyvin haasteellisia. Aihe oli kuitenkin niin mielenkiintoinen, että päätin ottaa haasteen vastaan. Yllätyin siitä, että tämä ei tuottanutkaan sen suurempia ongelmia ja englantilaisten lähteiden kääntäminen olikin yllättävän helppoa. Työn

avulla ammatillinen sanastoni karttui molemmilla kielillä ja enää en vierasta tutustua vieras-kielisiin artikkeleihin.

Haasteita tutkielman tekemiseen toi se, että tein työn yksin. Tämä oli oma valintani, sillä oman kiireisten aikataulujeni takia en tahtonut joutua sovitteluun aikatauluja opiskelutoverin kanssa. Työtä tehdessä olisin toisinaan kaivannut kumppania, jonka kanssa olisin voinut pohtia työn synnyttämiä ajatuksia tai eri lähteiden sopivuutta. Onneksi minulla oli mahdollisuus tavata ohjaavaa opettajaani riittävän usein ja keskustella hänen kanssaan mieltäni askarruttavista kysymyksistä. Tehdessäni työtä yksin opin myös paljon itseni johtamisesta, sillä olin itse vastuussa työn edistymisestä ja sen laadukkuudesta. Tästä kokemuksesta on varmasti hyötyä tulevaisuuden työkentillä.

Aloitin opinnäytetyön teon perehtymällä teoriaan eri lähteiden avulla. Tutustuessani itse Ihmeelliset vuodet - ohjelmaan minulle tuli aika selkeä kuva, mistä työni teoriaosuus tulisi koostumaan. Mielestäni onnistuin pitämään teoriaosuuden selkeänä ja hyvin rajattuna. Työn edetessä tuli tilanteita, että olisin tahtonut lisätä teoriaosaan jotain muutakin, mutta nyt loppuvaiheessa olen tyytyväinen, etten tehnyt näin. Teorian paisuttaminen olisi luultavasti rikkonut työni selkeän rakenteen. Selkeän teorian avulla minun oli myös helppo rakentaa työni tutkimustehtävät.

Lähteiden etsiminen vanhemmuustaidot -osioon tuotti vaikeuksia, koska termi vanhemmuustaidot on suhteellisen vieras käsite Suomessa. Pidin tärkeänä, että osio koostuisi pääosin suomalaisista tietolähteistä, koska tutkielmani koski suomalaisia vanhempia. Käytin paljon aikaa etsiessäni tähän osioon lähteitä ja pohtiessani sen rakennetta. Mielestäni siitä tuli lopulta hyvin kuvaava ja onnistuin kiteyttämään siihen kaiken olennaisen vanhemmuustaidot - käsitteestä.

Vaikka tein työni Ihmeelliset vuodet koulussa-projektiin liittyen, toteutin tutkielman hyvin itsenäisesti. Työni alussa tapasin kerran Ihmeelliset vuodet koulussa - projektin vetäjää Tuula Seppästä. Tapaamisessa sain häneltä lisätietoja ryhmästä, apua teorian rajaamiseen ja tutkimustehtävien rakentamiseen. Työn edetessä olin yhteydessä Seppäseen ja projektin toiseen vetäjään Sirpa Hirvoseen sähköpostitse ja he esittivät vanhemmille haastattelupyyntöni, koska salassapitosyiden takia minulle ei voitu luovuttaa vanhempien yhteystietoja ilman heidän suostumustaan. Seppänen ja Hirvonen myös tarkistivat haastattelurunkoni ennen haastatteluita. Itse koin, että sain kaiken tarvitsemani avun projektin vetäjiltä, mutta jälkikäteen jäin pohtimaan olisiko yhteydenpitoa pitänyt olla enemmän. Olen tottunut työskentelemään hyvin itsenäisesti ja hoidan lupamaani työt sovittuun ajankohtaan mennessä. Projektin vetäjät eivät kuitenkaan tunne minua ja tapaani tehdä töitä, joten olisin voinut pitää heidät useammin

ajan tasalla työn edistymisestä. Toivottavasti he ovat kuitenkin tyytyväisiä työni lopputulokseen ja se tuo heille uutta tietoa ohjelman toimivuudesta.

Yhteistyötä projektin vetäjien kanssa olisi voinut helpottaa myös, että olisin osallistunut lapsiryhmien ohjaamiseen. Kun projektia esiteltiin koulullamme oli vetäjillä toive, että kiinnostuneet opiskelijat tulisivat ohjaamaan vanhemmuusryhmän aikana olevaa lapsiryhmää. Lapsiryhmän ohjauksessa projektin vetäjät ja samoin vanhemmat olisivat tulleet minulle tutuiksi ja ehkä silloin useampi vanhempi olisi suostunut haasteltaviksi. Valitettavasti opiskelun ja työn takia en kyennyt osallistumaan lapsiryhmien ohjaukseen. Jälkikäteen tämä harmitti minua, kun ymmärsin miten suuri hyöty siitä olisi voinut olla.

Tutkielmani käsittelee vain yhtä vanhemmuusryhmää ja siihen osallistuneita vanhempia. Kaikki osallistuneet eivät palauttaneet kaikkia täytettyjä lomakkeita ja haastateltaviksi suostui kahdeksasta vanhemmasta kolme. Työni ei siis kata kaikkia ryhmän vanhempia. Näistä syistä työstäni ei voida tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, tulokset koskevat vain niiden vanhempien kokemuksia jotka olivat täyttäneet kyseiset lomakkeet ja osallistuneet haastatteluihin. Jälkikäteen jäin pohtimaan olisinko voinut tehdä jotain sille, että olisin saanut kaikilta ryhmän vanhemmilta täytetyt lomakkeet. Olisin esimerkiksi voinut pyytää projektin vetäjiä muistuttamaan vanhempia lomakkeiden palauttamisesta. Toisaalta lomakekyselyissä tapahtuu aina katoa ja on harvinaista, että kaikilta osallistujilta saataisiin vastaukset.

Työn ollessa loppusuoralla olen myös miettinyt mitä olisin voinut tehdä toisin, että olisin saanut enemmän haastateltavia. Päätös haastatteluun syntyi viime hetkellä ja aloin kiirehtimään asian kanssa. Pyysin projektin vetäjiä kysymään vanhemmilta haastattelusta, kuten olimme aikaisemmin sopineet. Jälkikäteen ymmärsin, että minun olisi pitänyt tehdä itse haastattelupyynnö, jossa olisin kertonut itsestäni, tutkielmastani ja haastattelun rakenteesta ja antaa se vetäjien välitettäväksi. Näin vanhemmille olisi tullut heti selkeä kuva siitä mihin heitä pyydetään ja olisin saattanut saada enemmän haastateltavia. Nyt ainakin yhdelle haastateltavalle oli esimerkiksi jäänyt epäselväksi se, että tarkoitukseni oli toteuttaa haastattelut kasvokkain, ei puhelimitse. Epäselvyyden takia jouduinkin toteuttamaan yhden haastatteluista puhelimitse. Itse en henkilökohtaisesti pidä puhelinhaastatteluista ja aluksi vierastin ajatusta. Haastattelun mentyä hyvin jäin miettimään olisinko voinut vielä esittää haastatteluista kieltäytyneille pyynnön puhelinhaastatteluun. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, koska työn valmistumisen määräaika alkoi lähestyä ja en tahtonut painostaa vanhempia enempää haastattelun suhteen. Projektin vetäjät olivat myös kokoajan sitä mieltä, että kolme haastateltavaa on riittävä määrä tutkielmaani.

Pelko siitä, etten saisi tarpeeksi materiaalia työhöni, sai minut todella panostamaan haastatteluihin. Käytin haastattelurungon tekoon aikaa ja testasin sitä kahdella henkilöllä. Kävin

haastattelun rakenteen tarkkaan läpi mielessäni ja opiskelin Ihmeelliset vuodet - ohjelmasta lisää ennen haastatteluita. Haastattelutilanteen pyrin pitämään rentona ja annoin keskustelun välillä poiketa aiheesta. Aluksi pelkäsin, että haastatteluun suostuneet vanhemmat olisivat ryhmän aktiivisimpia vanhempia, joilla sujui kaikki kotitehtävät hyvin ja heidän lapsien käytös ei olisi haasteellisemmasta päästä. Tällöin tutkimusaineisto olisi voinut jäädä suppeaksi, eikä se olisi antanut realistista kuvaa ohjelman toimivuudesta. Sain kuitenkin haastateltaviksi myös niitä vanhempia joilla ei omien sanojensa mukaan ryhmän tehtävät sujunut kirjan oppien mukaisesti. Sain myös heidän puheistaan käsityksen, että heidän arki oli usein hyvinkin haastavaa. Tutkimusmateriaalini koostui siis juuri kohderyhmään sopivista vanhemmista. Koin, että haastattelut sujuivat hyvin ja sain paljon materiaalia. Ne olivat myös oiva tilaisuus päästä harjoittelemaan ammatillisia taitojani kohdata vanhempia ja puhua heidän kanssaan hieman aroistakin asioista. Haastattelut olivat työni mielenkiintoisinta ja opettavaisinta vaihetta.

Haastatteluiden antoisuus pisti minut pohtimaan paljon tutkimustehtäviäni ja analyysivaiheessa minulle oli rakentunut jo aika selkeä kuva tutkimustuloksista. Olin onnistunut tekemään tutkimustehtävistäni selkeät ja hyvin rajatut ja haastattelurunkoni noudatti tutkimustehtävien rakennetta. Tästä syystä analyysivaihe litteroinnin jälkeen sujui ongelmitta. Analyysivaiheessa mieleeni nousi monia tutkimustehtävieni ulkopuolella olevia asioita, jotka tahdoin tuoda työssäni esille. Näitä pohdinkin pohdintaosuuden alussa. Vaikka esimerkiksi ohjelman näkyvyys ei millään tavalla liittynyt tutkimustehtäviini koin, että tämä asia oli tärkeä nostaa esille.

Pienistä epäonnistumisista huolimatta tutkielmani on mielestäni onnistunut ja se on tuonut lisää tietoa Ihmeelliset vuodet - ohjelman vaikuttavuudesta. Opinnäytetyöhän on myös uuden oppimista ja koen, että pienet epäonnistumiseni vain lisäsivät oppimistäni. Esimerkiksi vähäinen haastateltavien määrä sai minut panostamaan haastattelutilanteisiin entistä enemmän. Koko prosessi on ollut hyvin antoisa ja olen päässyt tutustumaan hyvin mielenkiintoiseen ja tehokkaaseen vanhemmuudenohjausmenetelmään. Olen myös päässyt kokeilemaan ammatillisia taitojani käytännössä haastatteluiden avulla sekä oppinut paljon tutkielman teosta.

Ehkä kaikkein eniten tämän työn tekeminen lisäsi arvostustani vanhempia ja vanhemmuutta kohtaan. Teoriaa rakentaessa ja haastatteluvaiheessa käsitykseni vanhemmuuden haastavuudesta ja lapsen kasvattamisen vaikeudesta nyky-yhteiskunnassamme selkiintyi. En voi muuta, kuin ihailia niitä käytöshäiriöisten lasten vanhempia, jotka ovat selviytyneet kaikista vaikeuksista ja onnistuneet kasvattamaan haastavista lapsista itseensä luottavia aikuisia. Ymmärrän myös niitä vanhempia, jotka väsyvät tässä taipaleessa ja lopulta luovuttavat, koska eivät ole saaneet riittävän ajoissa apua. Opinnäytetyötä tehdessäni perheiden varhaisen tuen merkitys minulle on kasvanut ja toivon, että tulevana ammattilaisena pystyn tunnistamaan perheiden

avun tarpeen ajoissa. Koen myös, että lasten sijaishuollossa tulisi panostaa enemmän perhe-työhön ja tukea myös siellä asuvien lasten vanhempia ja vanhemmuutta.

Toivon, että lukijoille välittyy työstäni arvostava asenteeni ja se lisää Ihmeelliset vuodet -ohjelman kaltaisten vanhemmuudenohtausmenetelmien tunnettavuutta ja toisi näkyville niiden toimivuuden. Toivon, että työni on hyödyksi Ihmeelliset vuodet koulussa -projektin arvioinnissa ja myös muussa ohjelman vaikuttavuuden arvioinnissa. Itselleni tutkielman teko toi paljon uutta tietoa ja avasi ammatillista minäkuvaani aivan uudella tavalla.

Lähteet

Aaltola, J & Valli, R 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: Gummerus.

Baer, K 2001. Vie lapselta valta. Helsingin sanomat. 31.7.2011.

Baker, L; Jacobson, K; Raine, A; Lozano, D & Bezdjian, S 2007. Genetic and environmental bases of childhood antisocial behavior: a multi-informant twin study. Viitattu 31.1.2011.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1913189/#S23>.

Bardy, M 2002. Mistä vanhemmuus tehdään. Teoksessa Kolbe, L & Järvinen, K (toim.) Onks ketään kotona? Helsinki: Tammi.

Eskola, J & Suoranta, J 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Friis, L; Seppänen, R & Mannonen, M 2004. Lasten ja nuorten mielenterveystyö. Porvoo: WSOY.

Hermason, E 2008. Kasvatuksesta.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00033. Viitattu 10.3.2011.

Huttunen, M 2010. Lasten uhmakkuushäiriö. Viitattu 23.1.2011.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00384.

Hirsijärvi, S; Remes, P & Sajavaara, P 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hyttinen, N 2010. Edvertti-ohjelman loppuarviointi.
http://www.otu.fi/cms/images/otupdf/edvertin_arviointiraportti_2010%20.pdf.

Incredible years. Viitattu 20.3.2011. <http://www.incredibleyears.com/index.asp>.

Kaipainen, M & Virkkunen, M 1993. Lasten ja nuorten käytöshäiriö - vakava haaste. Duodecim - verkkosivut. Viitattu 23.1.2011.
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/etusivu?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtiha-ku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtiha-

[ku_spape=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarticle%2Faction&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo30398&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_f_ropage=uusinnumero.](#)

Keltikangas-Järvinen, L 2004. Temperamentti. Juva: WSOY.

Kontio, M & Ytti, R 2008. Käytöshäiriöinen lapsi -haaste kotona ja yhteiskunnassa. Uuso-lehti 4/2008.

Korhonen, M 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa Kolbe, L & Järvinen, K (toim.) Onks ketään kotona? Helsinki: Tammi.

Lopez, W 2004. Successful parenting skills that shape children's behaviors. <http://allpsych.com/journal/parentingskills.html>. Viitattu 10.3.2011.

Moilanen, I 2004. Käytöshäiriöt. Teoksessa Moilanen, I; Räsänen, E; Tamminen, T; Almqvist, F; Piha, J; Kumpulainen, K (Toim.). Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Gummerrus.

Montonen, M & Aspelin, J 2009. Vanhemmuuskoulutusohjelma Ihmeelliset vuodet ja perheiden saama tuki - BIKVA-arviointi. Viitattu 20.3.2011.

www.fskompetenscentret.fi/index.php%3Ftarget%3Dfile%26action%3Dshow%26cms%255Bid%255D%3D335+montonen,+M+ja+Aspelin+j+2009&tbo=1&sa=X&ei=jVyGTZvuA8idOtuApZoD&ved=0CB0QHZA.

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 2011. Viitattu 23.7.2011.

<http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/hallitusneuvottelut-2011/neuvottelutulos/fi.pdf>.

Omaiset mielenterveystyön tukena.

http://www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1. Viitattu 14.2.2011.

Omaiset mielenterveystyön tukena keskusliitto. <http://www.omaisten.org/>. Viitattu 14.2.2011.

Pekkarinen, E 2010. Koulukotiseminaari 18.11.2010. Henkilökohtaiset muistiinpanot.

Poikkeus, A-M; Laakso, M-L, Aro, T; Eklund, K; Katajamäki, J & Lajunen, K 2002. Vanhemmat kouluun. Teoksessa Rönkä, A & Kinnunen, U (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pulkkinen, L 2002. Mukavaa yhdessä. Keuruu; PS-kustannus.

Repo, P 2010. Teini-ikäisten huostaanotot lisääntyvät nopeasti. Helsingin Sanomat-verkkojulkaisu. Viitattu 18.7.2011. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Teini-ik%C3%A4isten+huostaanotot+lis%C3%A4%C3%A4ntyv%C3%A4t+nopeasti/1135252350425>.

Ritakallio, M; Kaltiala-Heino, R; Pelkonen, M & Marttunen, M 2003. Miten ehkäistä nuorten käytöshäiriöitä? Viitattu 20.3.2011. http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtiha-ku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtiha-ku_spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarticle%2Faction&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo93792&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_fropage=uusinnumero.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 23.3.2011. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.

Salo, S 2006. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, J (toim.) Pesästä lentoon. Helsinki: WSOY.

Seppänen, T & Hietala, L. Kokemuksia ja tuloksia Vertti 2 -hankkeesta. Loppuraportti.

Sinkkonen, J 2005. Elämäni poikana. Porvoo: WSOY.

Suvisaari, J & Manninen, M 2009. Käytöshäiriön ennusteeseen vaikutetaan parhaiten puuttamalla ongelmiin varhain. Viitattu 23.1.2011. http://www.laakarilehti.fi/files/nostot/nosto27_2.pdf.

Schmitt, F 2006: Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Sinkkonen, J (toim.) Pesästä lentoon. Helsinki: WSOY.

Taipale, V 1998: Lasten mielenterveystyö. Porvoo: WSOY.

Tamminen, T 2004. Olipa kerran lapsuus. Juva:WSOY.

THL 2011. Vanhemmuuteen vaikea saada tukea lapsiperheiden palveluista. Viitattu 20.3.2011.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=24277.

Webster-Stratton, C 2009a. Ihmeelliset vuodet ongelman ratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille. ER-paino.

Webster-Stratton, C 2009b. Affirming diversity: Multi-cultural collaboration to deliver the incredible years parent programs. Viitattu 21.7.2011.
http://www.incredibleyears.com/Library/items/Affirming-diversity_09.pdf.

Webster-Stratton, C & Dahl, R. Conduct disorder. Viitattu 31.1.2011.
http://www.incredibleyears.com/library/items/conduct-disorder_95.pdf.

Webster-Stratton, C 2000. The Incredible years training series. Viitattu 4.5.2011.
<http://www.incredibleyears.com/library/items/Incredible-Years-ojjdp-6-00.pdf>.

Kuvat

Kuva 1: Ihmeelliset vuodet - menetelmän vanhemmuuspyramidi (Hyttinen 2010: 13)..... 10

Taulukot

Taulukko 1: Ihmeelliset vuodet-ohjelman menetelmien vanhempien kokemat hyödyt	29
Taulukko 2: Ihmeelliset vuodet vanhempien yhteisen ajan arviointi.....	35

Liitteet

Liite 1. Ihmeelliset vuodet vanhempien ryhmän palautekysely

IHMEELLISET VUODET - OHJELMA
RYHMÄN ARVIOINTI

(Täytetään ohjelma

(Täytetään ryhmän loputtua)

Osallistujan nimi _____ Päiväys _____

Tällä kyselylomakkeella arvioimme Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmää, johon olet osallistunut. On tärkeää, että vastaat niin rehellisesti kuin mahdollista. Kyselylomakkeella saadun tiedon avulla voimme arvioida ja kehittää ryhmää eteenpäin. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

A. Ohjelma kokonaisuudessaan

Ympyröi vastaus joka parhaiten kuvastaa kokemustasi.

1. Ongelmat joiden takia alun perin otin osaa ryhmään ovat

huonontuneet	huonontuneet	huonontuneet	pysynyt	parantuneet	parantuneet	parantuneet
huomattavasti		hieman	ennallaan	hieman		huomattavasti

2. Lapsen käytös, jota olen pyrkinyt muuttamaan käyttämällä ryhmässä esitettyjä menetelmiä, on

huonontunut	huonontunut	huonontunut	pysynyt	parantunut	parantunut	parantunut
huomattavasti		hieman	ennallaan	hieman		huomattavasti

3. Olen lapseni edistymiseen

hyvin	tyytymätön	hieman	en tyytymätön	hieman	tyytyväinen	hyvin
tyytymätön		tyytymätön	enkä	tyytyväinen		tyytyväinen
			tyytyväinen			

4. Millä tavoin ryhmä on vaikuttanut muihin henkilökohtaisiin tai perheeseen liittyviin pulmiin, jotka eivät suoranaisesti liity lapseesi (esim. parisuhde tai vointisi yleisemmin)?

hankaloittanut	hankaloittanut	hankaloittanut	ei auttanut	auttanut	auttanut	auttanut
----------------	----------------	----------------	-------------	----------	----------	----------

huomattavasti hieman eikä hieman huomattavasti
hankaloittanut

5. Odotukseni sille, että ohjelma tuottaa hyviä tuloksia ovat

hyvin pessimistiset hieman neutraalit hieman optimistiset hyvin
pessimistiset pessimistiset optimistiset optimistiset

6. Koen, että ohjelmassa käytetty lähestymistapa lapseni käytöksen parantamiseen oli

hyvin sopimaton hieman neutraali sopi hieman tarkoituksen- hyvin tarkoituksen-
sopimaton sopimaton tarkoitukseen mukainen mukainen

7. Suositteisitko ohjelmaa ystävälle tai sukulaiselle?

ehdottomasti en mahdollisesti en osaa mahdollisesti suosittelisin ehdottomasti
en en sanoa suosittelisin suosittelisin

8. Kuinka luottavainen olet sen suhteen, että selviät lapsesi tämänhetkisistä käytösongelmista?

hyvin epävarma hieman tältä melko luottavainen hyvin
epävarma epävarma väliltä luottavainen luottavainen

9. Kuinka luottavainen olet sen suhteen, että selviät tulevista ongelmista kotona käyttäen ryhmässä oppimiasi taitoja?

hyvin epävarma hieman tältä melko luottavainen hyvin
epävarma epävarma väliltä luottavainen luottavainen

10. Kun mietin tavoitteideni saavuttamista ryhmässä, tuntemukseni ovat

hyvin negatiiviset hieman neutraalit hieman positiiviset hyvin positiiviset
negatiiviset negatiiviset positiiviset positiiviset

B. Opetustapa

Hyödyllisyys

Tässä osassa pyydämme sinua kuvaamaan, kuinka hyödyllisiä alla kuvatut opetustavat olivat sinulle. Ympyröi vastaus, joka parhaiten kuvastaa kokemustasi.

1. Esitellyn informaation sisältö oli

erittäin hyödyttömiä hieman tältä väliltä hieman hyödyllistä erittäin
hyödyttömiä hyödyttömiä hyödyllistä hyödyllistä

2. Käsiteltävien asioiden esitleminen DVD pätkien avulla oli

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

3. Ryhmäkeskustelut olivat

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

4. Harjoittelu / roolileikit olivat

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

5. Toiselle ryhmäläiselle soittaminen oli

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

6. Ihmeelliset vuodet kirjan lukeminen oli

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

7. Taitojen harjoittelu kotona lapseni kanssa oli

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

8. Viikoittaiset monisteet olivat

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

9. Puhelut ryhmävetäjältä olivat

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

C. Ohjelman sisältö**Hyödyllisyys**

Tässä osassa pyydämme sinua arvioimaan kuinka hyödyllisiksi koit seuraavat ohjelman aikana käsitellyt keinot parantaa vuorovaikutustasi lapsesi kanssa ja vähentää sopimatonta käytöstä. Ympyröi vastaus, joka parhaiten kuvastaa kokemustasi.

1. Yhteinen aika tai lapsijohtoinen leikki

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

2. Kuvailtava kommentointi / Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä sinnikkyuden valmentaminen

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

3. Kehuminen ja kannustaminen

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

4. Palkitseminen

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

5. Rutiinit, velvollisuudet

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

6. Huomiotta jättäminen

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

7. Myönteiset komennot (esim. kun – sitten)

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

8. Aikalisä

erittäin hyödyttömiä	hyödyttömiä	hieman hyödyttömiä	tältä väliltä	hieman hyödyllisiä	hyödyllisiä	erittäin hyödyllisiä
-------------------------	-------------	-----------------------	---------------	-----------------------	-------------	-------------------------

9. Etuuksien menetys, loogiset seuraamukset

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

10. Vuorovaikutteinen lukeminen

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

11. Lapsen auttaminen kotitehtävissä / akateemisissa taidoissa

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

12. Ongelmanratkaisu aikuisten kanssa

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

13. Yhteistyö lapsen opettajan kanssa

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

14. Lapsen auttaminen ongelmanratkaisussa

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

15. Perhekokoukset

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

16. Ryhmässä esitellyt menetelmät yleensä

erittäin	hyödyttöä	hieman	tältä väliltä	hieman	hyödyllistä	erittäin
hyödyttöä		hyödyttöä		hyödyllistä		hyödyllistä

E. Ohjelman arviointia yleisesti

1. Mikä osa ohjelmasta oli sinulle kaikkein hyödyllisin?
2. Mistä pidit eniten ohjelmassa?
3. Mistä pidit vähiten ohjelmassa?
4. Miten ohjelmaa voisi parantaa niin, että se auttaisi sinua paremmin?

Liite 2. Yhteisen ajan arviointilomake

YHTEISEN AJAN ARVIOINTILOMAKE

A. Kun olet vuorovaikutuksessa lapsesi kanssa, kuinka usein kannustat häntä:

	Lähes aina	Joskus	En lähes koskaan
1. Pyrkinyt ratkaisemaan ongelmia?	_____	_____	_____
2. Ajattelemaan itsenäisesti?	_____	_____	_____
3. Olemaan luova ja aloitteellinen?	_____	_____	_____
4. Ilmaisemaan tunteita ja ajatuksia?	_____	_____	_____
5. Olemaan sinnikäs turhauttavissa tehtävissä?	_____	_____	_____
6. Pyytämään apua?	_____	_____	_____

B. Kun vietät yhteistä aikaa lapsesi kanssa kuinka usein?

	Lähes aina	Joskus	En lähes koskaan
1. Ohjaat ja organisoit toimintaa?	_____	_____	_____
2. Luot säännöt toimintaan?	_____	_____	_____
3. Kritisoit ja korjaat lapsesi virheitä?	_____	_____	_____
4. Pakotat lapsesi lopettamaan projektin?	_____	_____	_____
5. Turhautut lapsesi tarkkaamattomuuteen ja impulsiivisuuteen?	_____	_____	_____

	Lähes aina	Joskus	En lähes koskaan
6. Koet olosi epämukavaksi lapsen ilmaistessa pelkoa tai avuttomuutta?	_____	_____	_____
7. Kilpaillet lapsesi kanssa?	_____	_____	_____
8. Keskityt omiin ideoihisi ja jätät lapsen ideat huomioimatta?	_____	_____	_____
9. Kysyt paljon kysymyksiä?	_____	_____	_____
10. Tyrkytät omia ideoitasi?	_____	_____	_____
11. Autat liikaa?	_____	_____	_____
12. Estät luovia ideoita?	_____	_____	_____
13. Vaadit täydellisyyttä?	_____	_____	_____
14. Laitat enemmän painoarvoa leikin lopputulokselle, kuin leikille itselleen?	_____	_____	_____

- C. Mitkä asiat estävät mahdollisuksiasi olla vuorovaikutuksessa lapsesi kanssa?
Kuinka usein puhut lapsesi kanssa kahden kesken?
Koetko, että yhteinen aika on arvokasta?

Vastauksesi arviointilomakkeen kysymyksiin tuovat esille joitain tapoja, joilla voit kehittää vuorovaikutustasi lapsesi kanssa. Jos esimerkiksi valitsit joihinkin osan A kysymyksistä vaihtoehdon ”EN lähes koskaan” sinun tulisi jatkossa tietoisesti pyrkiä kannustamaan tällaista käytöstä. Jos valitsit vaihtoehdon ”lähes aina” tai ”joskus” joihinkin osan B kysymyksistä, sinun tulisi pyrkiä välttämään tällaista toimintaa. Vastauksesi osaan C voivat osoittaa, että sinun

täytyy järjestää aikatauluusi enemmän aikaa leikkimiseen lapsesi kanssa, tai että sinun täytyy tehdä jotain muutoksia olosuhteisiin tai asenteisiin, jotka estävät mahdollisuksiasi osallistua yhteisen ajan toimintaa.

Liite 3. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Alussa keskustelua yleisesti ryhmästä ja vanhemman omia tuntemuksia siitä. Keskustelua perheen lähtötilanteesta; miksi haki IV-ryhmään.

Teema 1

Uudet ohjaustavat

(Ovatko vanhemmat muuttaneet menettelytapojaan?)

- IV-menettelyn menettelytavat: leikki, kuvaileva kommentointi, kehuminen, aineellinen palkitseminen, huomiotta jättäminen, tehokkaat käskyt, aikalisä, seuraamukset ja etuoikeuksien menetykset.
- Oliko menettelytavat sinulle aikaisemmin tuttuja? / Miten käytit niitä aikaisemmin?
- Koitko jonkin menettelytavan erityisen mielekkääksi? Miksi?
- Koitko jonkin menettelytavoista epäkäytännölliseksi/sopimattomaksi? Miksi?
- Miten olet soveltanut menettelytapoja arkitilanteisiin?
- Myönteinen huomio/kehuminen. Oletko lisännyt myönteisen huomion antamista? Millaiseksi koet kehujen antamisen?
- Oletteko luoneet yhdessä kodin säännöt? Ovatko ne käytössä?
- Minkälaisia seuraamuksia teillä on kotona huonosta käytöksestä? Miten ne toteutuu?
- Oletko käyttänyt aineellista palkitsemista? Esimerkkejä.

Teema 2

Vanhempien luottamus itseensä vanhempana

(Onko vanhempien luottamus itseensä vanhempana muuttunut ryhmän aikana?)

- Miten käsityksesi/ajatukseksi lapsestasi/lapsen käytöksestä muuttanut IV-ryhmän aikana? (oletko oppinut ymmärtämään syyt lapsen käytökseen?)
- Toiko IV-ryhmä jotain uutta vanhemmuuteesi?
- Miten hyvin uskot pärjääväsi lapsesi käytösongelmien kanssa tulevaisuudessa? (esimerkkejä, miksi, milloin, miten tarvitset/haet apua)
- Miten koet haastavat tilanteet lapsesi kanssa? (Miten reagoit esim. sääntöjen koetteluun? Koetko tässä tapahtuneet muutosta? Millaista?)
- Miten koet IV-ryhmän vaikuttaneet itseluottamukseesi toimia vanhempana?

Teema 3

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutus

(Onko vanhemman ja lapsen vuorovaikutus muuttunut?)

- IV:ssä korostetaan yhteisen ajan ja leikin tärkeyttä. Miten vietät tällä hetkellä aikaa lapsesi kanssa? Onko yhteinen aikanne lisääntynyt/ oletko pyrkinyt tietoisesti lisäämään sitä?
- Millaiseksi koet sinun ja lapsesi vuorovaikutuksen tällä hetkellä?
- Onko siinä tapahtunut muutosta IV-ryhmän myötä?
- Millä tavoin reagoit lapsesi tunnereaktioihin? (kiukku, mökötyys ym)

Teemat suuntaa antavia, esimerkiksi Teema 3 liittyy läheisesti teema 1:seen ja niiden kysymykset ja vastaukset saattavat mennä päällekkäin.